

SA Säästva Eesti Instituut/ Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna keskus

**NATURA HINDAMISE
PRAKTIKAST JA KVALITEEDIST 2010**

Kaja Peterson

Kaanel: Kaunis kuldking *Cypripedium calceolus*, loodusdirektiivi Lisa II ja IV ning II kaitsekategooria liik Puhtu-Laelatu looduskaitsealal (KLO1000176) (Puhtu-Laelatu piiranguvööndis, KLO1100235), mis kuulub Väinamere loodusala (EE0040002) ja Puhtu-Laelatu-Nehatu Ramsari ala (RAH0000061) koosseisu. (Foto autor: K. Peterson)

Viide: Peterson, K. Natura hindamise praktikast ja kvaliteedist 2010. SEI Tallinna väljaanne nr 16, Säätva Eesti Instituut, Tallinn, 2011, 55 lk.

© Säätva Eesti Instituut, 2011

ISBN: 978-9949-9107-1-7

ISSN: 1406-6637

Lai tn 34, Tallinn, 10133

www.seit.ee

Sisukord

1.	Sissejuhatus	4
2.	Nõuded Natura hindamisele.....	4
3.	Nõuded Natura hindamise eksperdile	10
4.	Millist teavet on vaja Natura hindamise läbiviimiseks?	11
5.	Uuringu meetodika	15
5.1.	Natura hindamise nõuetele vastavuse analüüsi meetodika.....	15
5.2.	Ekspertide veebiküsitluse meetodika	23
6.	Uurimistulemused	24
6.1.	Natura hindamise kvaliteet KMH aruannetes.....	24
6.2.	Ekspertid ja nende hinnangud Natura hindamise praktikale.....	30
6.2.1.	Ekspertide Natura hindamise kogemus veebiküsitluse alusel.....	32
6.2.2.	Ekspertide arvamus Natura hindamise kvaliteedist ja seda mõjutavatest teguritest	37
6.2.3.	Mida arvestatakse mõju hindamisel Natura alale	41
6.2.4.	Kuivõrd arvestatakse kava või projektiga kaasnevat mõju Natura 2000 alale ..	43
6.2.5.	Mida tuleks teha, et tõsta Natura hindamise kvaliteeti	44
6.2.6.	Ekspertide kommentaarid Natura hindamisele.....	45
7.	Järeldused	48
8.	Soovitused Natura hindamise paremaks muutmiseks	49
9.	Viidatud allikad	50
Lisa.	Näidisanket eksperdidele	51

1. Sissejuhatus

Natura hindamine on kavade ja projektidega kaasneva mõju hindamine loodusdirektiivi ja linnudirektiivi alusel kaitstavatele liikidele ja nende direktiivide alusel moodustatud vastavalt loodus- ja linnualadele, mis koos moodustavad Natura 2000 võrgustiku. Natura hindamise põhimõtted on kirjeldatud loodusdirektiivi (92/43/EN) artikli 6 lõigetes (3) ja (4).

Mõju hindamine Natura 2000 võrgustiku alale jõustati Eestis keskkonnamõju hindamise menetluse osana esmakordselt Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadusega 3.aprillil 2005. aastal (KeHJS; RT I 2005, 15, 87) ehk ligikaudu aasta hiljem, kui Eestist sai EL liikmesriik (1.mai 2004). Kuivõrd tänaseks on Natura hindamist praktiseeritud Eestis peaaegu viis aastat, on see piisav aeg selleks, et anda hinnang selle praktikale ja kvaliteedile ning teha esimesi järeldusi.

Käesolev töö koosneb kolmest osast. Esimeses osas antakse ülevaade Natura hindamise nõuetest vastavalt loodusdirektiivile. Teises osas esitatakse analüüsitulemused Natura hindamise vastavusest nõuetele mõningate 2010.a. valminud KMH aruannete põhjal. Töö kolmandas osas käsitletakse Natura hindamisega seotud ekspertide seas läbiviidud ankeetküsitluse tulemusi. Töö lõpus tehakse järeldused Natura hindamise praktikast ja kvaliteedist ning antakse soovitusi selle paremaks muutmiseks.

Käesolev uurimus viidi läbi detsembris 2010 ja seda rahastas Säästva Eesti Instituut.

2. Nõuded Natura hindamisele

Natura hindamine on kavade ja projektidega kaasneva mõju hindamine loodusdirektiivi (hõlmab ka linnudirektiivi) alusel moodustatud Natura 2000 võrgustiku ala(de)le ning kaitstavatele liikidele. Natura hindamise põhimõtted on kirjeldatud loodusdirektiivi (92/43/EN) artikli 6 lõigetes (3) ja (4). Kuivõrd loodusdirektiivi artikliga 7 hõlmati Natura 2000 võrgustikku ka linnudirektiivi (79/409/EMÜ) alusel moodustatud linnualad, siis kehtivad Natura hindamise reeglid ka linnualade kohta. Loodusdirektiivi artiklis 6 (3) antud selgitus Natura hindamise kohta on järgmine:

„3. Mis tahes kava või projekti, mis ei ole otseselt seotud ala korraldamisega või ei ole ala korraldamiseks otseselt vajalik, kuid mis kas eraldi või koos teiste kavade või projektidega ala tõenäoliselt oluliselt mõjutab, tuleb asjakohaselt hinnata nende tagajärgede seisukohast, mida ta alale kaasa toob, silmas pidades ala kaitse eesmärke. Arvestades kava või projektiga kaasnevate tagajärgede hindamise järeldusi ning vastavalt lõikes 4 toodud sätetele, teevad pädevad riigiasutused kava või projekti suhtes positiivse otsuse üksnes pärast seda¹, kui nad on kindlaks teinud, et see kava või projekt ei mõju kahjulikult asjaomase ala terviklikkusele ja, vajaduse korral, pärast avaliku arvamuse väljaselgitamist.“

Ülalviidatud ainsas, kuid väga sisutihedas paragrahvis on loetletud Natura hindamisega seotud põhimõtted ja põhimõisted, mida võiks lühidalt kokku võtta järgmiselt:

1. Natura hindamise vajadust tuleb kaaluda kõigil juhtudel, v.a. siis, kui kava või projekt on otseselt seotud või vajalik Natura 2000 ala kaitsekorraldamiseks;
2. Kava või projekti mõju Natura 2000 alale tuleb hinnata liikide ja elupaigatüüpide suhtes, kelle kaitseks antud Natura 2000 ala on moodustatud;

¹ Allajoonitus lisatud autori poolt, originaaltekstis allajoonitus puudub

3. Kava võib kehtestada ja projektile tegevusloa anda üksnes siis, kui otsustaja on veendunud, et kava või projekt ei kahjusta Natura 2000 ala.

Vastava teabe kava ja projektiga kaasneva mõju kohta Natura 2000 alale peab otsustajale andma arendaja. Nii on määratud ka KMH direktiivis (85/337/EEC, muudetud direktiividega 97/11/EC ja 2003/35/EC) ja KSH direktiivis (2001/42/EC), et arendaja koostab mõju hindamise aruande, mille tulemusi arvestades teeb otsustaja otsuse kavandatava tegevuse lubamise ja selle tingimuste kohta. Kui projekti tasandil on arendajaks paljudel juhtudel eraõiguslikud isikud, siis kavade puhul on 'arendajaks' enamasti avalik võim (riik või kohaliku omavalitsus). Kuivõrd loodusdirektiiv ei määratle, kuidas peavad olema omavahel lõimitud KMH/KSH menetlus ja Natura hindamine, siis on EL liikmesriigid rakendanud erinevaid lähenemisi. Vastavalt Euroopa Komisjoni raportile (EC COM, 2009) on riigid enamasti ühendanud Natura hindamise KMH ja KSH menetlusega, ehk Natura hindamine toimub vastava menetluse käigus. Vähem on riike, kus Natura hindamine toimub eraldi menetlusena. Lisaks esineb riike, kus Natura hindamine toimub eraldi, kuid selle aruanne lisatakse KMH või KSH aruandele või moodustavad kõik koos n.ö. mõju hindamise dokumentatsiooni.

Loodusdirektiiviga seatakse looduskaitse-eesmärgid ettepoole sotsiaal-majanduslikest eesmärkidest. Selle põhimõtte rakendamine arendustegevusega kaasneva mõju määramiseks Natura 2000 alale ja mõju ennetamiseks toimub peamiselt loodusdirektiivi artikli 6 lõike 3 järgi, milles seatakse kava või projektiga kaasneva mõju hindamisel Natura 2000 alale esikohale looduskaitse-eesmärgid, see tähendab, et kava või projekt ei tohi Natura 2000 ala loodusväärtusi kahjustada ja otsustaja peab olema tegevuse lubamisel selles veendunud. Samas annab loodusdirektiiv otsustajale teatud olukordades õiguse eelistada sotsiaal-majanduslike huvisid looduskaitse omadele. Selleks peavad olema ülekaalukad teised avalikud huvid, mida otsustaja oma otsuses põhjendab. Sellises erandolukorras tuleb muuhulgas võtta meetmeid, et tagada Natura 2000 võrgustiku üldine sidusus. Artikli 6 lõike 4 sõnastus on järgmine:

„4. Kui hoolimata negatiivsest hinnangust neile tagajärgedele, mille kava või projekt ala jaoks kaasa toob, tuleb kava või projekt alternatiivsete lahenduste puudumisel siiski ellu viia avalikkuse jaoks esmatähtsatel tungivatel põhjustel, sealhulgas sotsiaalset ja majanduslikku laadi põhjustel, siis peab liikmesriik rakendama kõik vajalikud hüvitusmeetmed tagamaks Natura 2000 üldise sidususe kaitset. Liikmesriik teavitab komisjoni vastuvõetud hüvitusabinõudest. Kui asjaomasel alal esineb esmatähtis looduslik elupaigatüüp ja/või esmatähtis liik, võivad ainsana kõne alla tulla need kaalutlused, mis on seotud inimeste tervise ja elanikkonna ohutusega, oluliste, soodsate tagajärgedega keskkonnaseisundile, või lähtudes komisjoni arvamusest, teiste avalikkuse jaoks esmatähtsate tungivate põhjustega.“

Artikli 6 lõike 4 sisu ehk erandi tegemise põhimõtted võiks lühidalt võtta kokku järgmiselt:

1. Natura 2000 ala võib kahjustada vaid siis, kui seda kava või projekti on vaja avalikkuse jaoks sotsiaal-majanduslikel esmatähtsatel möödapääsmatutel põhjustel;
2. Kahjustatava Natura 2000 ala loodusväärtuste asendamiseks tuleb rakendada hüvitusmeetmeid, millest tuleb Euroopa Komisjoni teavitada;
3. Kui kahjustataval Natura 2000 alal asub esmatähtis elupaigatüüp või liik, siis tohib seda Natura 2000 ala kahjustada vaid juhul, kui kava või projekt "on seotud inimeste tervise ja elanikkonna ohutusega, oluliste, soodsate tagajärgedega keskkonnaseisundile, või lähtudes komisjoni arvamusest, teiste avalikkuse jaoks esmatähtsate tungivate põhjustega" ning kavandatavaks tegevuseks ja hüvitusmeetmete võtmiseks on saadud vastav nõusolek Euroopa Komisjonilt.

Euroopa Komisjoni tellimusel valminud Natura hindamise juhendid (EC April 2001; EC November 2001; EC January 2007) annavad loodusdirektiivi artikli 6 lõigete 3 ja 4 nõuete tõlgendused ja praktilised soovitusused nõuete rakendamiseks. EC April 2001 ja EC November 2001 juhendid on tõlgitud ka eesti keelde ja on kättesaadavad keskkonnaministeeriumi kodulehelt.^{2,3} Seejuures loodusdirektiiv ega Euroopa Komisjoni juhendid ei määra, milline peab olema Natura hindamise läbiviimise seos kava või projekti menetlusega, sealhulgas keskkonnamõju hindamise menetlusega. Loodusdirektiivi artikkel 6 (3) sätestab vaid tulemuse – kava või projektiga ei tohi kahjustada Natura 2000 ala. Seega on jäetud liikmesriigi otsustada, mis etapis ja millise menetluse käigus Natura hindamist tehakse. Näiteks Suurbritannias ja Soomes⁴ koostatakse Natura hindamise kohta eraldi raport, mis on omaette dokument kava või projekti kogu dokumentatsioonist. Mujal moodustab Natura hindamise raport osa (peatüki, lisa) KMH või KSH aruandest. Euroopa Komisjon soovib oma raportis KMH direktiivi rakendamise tõhususe kohta (EC COM 2009), et KMH direktiivi ja loodusdirektiivi menetlused võiks ühildada [...*In addition, a single assessment procedure for projects falling under the EIA Directive and Article 6(3)-(4) of the Habitats Directive could be established.*]

Kuigi Eesti liitus Euroopa Liiduga 1.mail 2004, võeti loodusdirektiivi artiklid 6 (3) ja 6 (4) nõuded üle etapiviisiliselt. Osaliselt jõustati nimetatud artiklid looduskaitseaduse jõustumisega 10. mail 2004.a. ja keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse (KeHJS) jõustumisega 3. aprillil 2005.a. Natura hindamist puudutavat regulatsiooni täpsustati veel 2007. ja 2008.a. Täna võib öelda, et loodusdirektiivi artiklite 6(3) ja 6(4) rakendamiseks Eestis tuleb koos vaadata mõlemat nii looduskaitseadust kui KeHJSt, kuivõrd mõju hindamise menetluses kasutavaid mõisteid (näiteks Natura 2000 ala kaitse eesmärk, soodne seisund, hüvitusmeetmed jt) on defineeritud looduskaitseaduses ning mõju hindamise menetlust ja nõudeid hindamises kasutatavale teabele on kirjeldatud KeHJSes.

Detsembriks 2010 oli KeHJSt muudetud kuuel korral. Natura hindamist puudutavad muudatused on peamiselt ja ka viimati tehtud 2007.a. ja 2008.a. versioonides. Muudatuste ajendiks on olnud KeHJSes vastavusse viimine loodusdirektiivi artiklite 6(3) ja 6(4) nõuetega. Kuigi Euroopa Komisjon täpsustas mõisteid ja erandi tegemise korda jaanuaris 2007 (EC January 2007), siis KeHJSes muutmisel neid tõlgendusi veel arvestatud pole. Alljärgnevalt on esitatud kõik 2005.a. jõustunud seaduse sätted, milles olid otseselt märgitud mõju Natura 2000 alale hindamise põhimõtted või selle erisused KMHst või KSH-st. Eraldi on esile toodud muudatused, mida järgnevate aastate jooksul, peamiselt 2007. ja 2008.a., on seadusesse tehtud. Detsembris 2010 kehtiv sõnastus on toodud sinises kirjas.

Natura hindamist projekti ehk tegevusloa tasandil reguleerivaid sätteid on KeHJSes kolm (§§-d 3, 6, 11, 20 ja 29), kava ehk strateegilise planeerimisdokumendi koostamise tasandil on vastavaid sätteid kolm (§§-d 33, 36 ja 45).

Alljärgnevalt on toodud vastavad väljavõtted KeHJSest:

§ 3. Keskkonnamõju hindamise kohustuslikkus

Keskkonnamõju hinnatakse, kui:

.....

2) *kavandatakse tegevust, mis võib üksi või koostoides teiste tegevustega eeldatavalt oluliselt mõjutada Natura 2000 võrgustiku ala.*

² http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1150687/Natura_tolgendamine_est.pdf

³ <http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=146587/Naturam6ju.pdf>

⁴ Aastatel 2001-2005 koostatud 51-st Natura hindamisest olid 43 (84%) omaette raportid, vaid 8 (16%) olid peatükid KMH või KSH aruandes (Söderman, 2007).

Nagu varem viidatud, siis mitmed 2007. ja 2008.a. tehtud seadusetaiendused puudutasid just Natura hindamist. 2008.a. toodi seadusesse uus mõiste eelhindang, mille sisuks on otsustaja kaalutlused KMH algatamiseks või mitte algatamiseks. Eelhindangu andmisel tuleb otsustajal muuhulgas kaaluda mõju ja selle olulisust Natura 2000 võrgustiku aladele (§ 6, lõige 3, punkt 1). Mõju olulisuse hindamisel tuleb lähtuda nende alade vastupanuvõimest. Sama mõtet kordab 2008.a. lisatud punkt 4¹, mis eeldab samuti, et eelhindangu andmisel tuleb arvestada 'kavandatava tegevuse eeldatavat mõju Natura 2000 võrgustiku alale':

§6. Olulise keskkonnamõjuga tegevus

.....

(3) Otsustaja annab käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud eelhindangu, lähtudes kõikidest järgmistest kriteeriumidest:

[RT I 2008, 34, 209 - jõust. 01.08.2008]

1) tegevuse ala ja selle lähiümbruse keskkonnaningimustest, nagu maakasutusest, alal esinevatest loodusvaradest, nende omadustest ja taastumisvõimest ning looduskeskkonna vastupanuvõimest. Keskkonna vastupanuvõime hindamisel lähtutakse eelkõige märgalade, randade ja kallaste, pinnavormide, metsade, kaitstavate loodusobjektide, sealhulgas Natura 2000 võrgustiku alade, alade, kus õigusaktidega kehtestatud nõudeid on juba ületatud, maareformi seaduse tähenduses tiheasutusega alade ning ajaloo-, kultuuri- või arheoloogilise väärtusega alade vastupanuvõimest;

[RT I 2007, 25, 131 - jõust. 01.04.2007]

4¹) kavandatava tegevuse eeldatavast mõjust Natura 2000 võrgustiku alale või mõnele muule kaitstavale loodusobjektile;

[RT I 2008, 34, 209 - jõust. 01.08.2008]

Vastav punkt 4¹ lisati ka punkti 5, milles antakse lisakriteeriume, mille kaudu olulist mõju, sh Natura 2000 võrgustiku alale, tuvastada ja eelhindangu andmisel arvestada:

5) käesoleva lõike punktides 1–4¹ nimetatuga kaasneva mõju suurusest, ruumilisest ulatusest, kestusest, sagedusest ja pöördvusest, toimest, kumulatiivsusest ja piiriülesest mõjust ning mõju ilmumise tõenäosusest.

[RT I 2008, 34, 209 - jõust. 01.08.2008]

§ 11. Keskkonnamõju hindamise algatamine ja algatamata jätmine

.....

(10) Kui kavandatav tegevus võib eeldatavalt mõjutada Natura 2000 võrgustiku ala, kaitseala, hoiuala, püsielupaika, kaitstava liigi elupaika või kaitstavat looduse üksikobjekti, kooskõlastab otsustaja kavandatava tegevuse keskkonnamõju hindamise algatamata jätmise otsuse eelnõu nimetatud kaitstava loodusobjekti valitsejaga.

2008.a. täiendati ka nõudeid KMH aruande sisule. Alates 1.augustist 2008 peab KMH aruanne sisaldama ka analüüsi kavandatava tegevuse ja selle reaalsete alternatiivsete võimalustega eeldatavalt kaasnevat mõju (§ 20, lõige 1, punkt 6) Natura 2000 võrgustiku alale:

§ 20. Keskkonnamõju hindamise aruanne

(1) Ekspert või eksperdirühm eksperdi juhtimisel koostab, lähtudes heakskiidetud keskkonnamõju hindamise programmist, keskkonnamõju hindamise aruande, milles ta:

.....

6) analüüsib kavandatava tegevuse ja selle reaalsete alternatiivsete võimalustega eeldatavalt kaasnevat keskkonnamõju, sealhulgas kaudset mõju ning teiste tegevusliikidega koosmõju keskkonnaseisundile, sealhulgas mõju inimese tervisele, healolele ja varale, taimedele, loomadele, pinnasele, maastikule, maavarale, vee ja õhu kvaliteedile, kliimale, kaitstavatele loodusobjektidele, sealhulgas Natura 2000 võrgustiku alale, selle kaitse-eesmärkidele ja terviklikkusele, ja kultuuripärandile, ning käesolevas punktis nimetatud tegurite vastastikust mõju;

[RT I 2008, 34, 209 - jõust. 01.08.2008]

§ 29. Natura 2000 võrgustiku ala mõjutava tegevuse keskkonnamõju hindamise erisus

(1) Kui kavandatav tegevus võib eeldatavalt oluliselt mõjutada Natura 2000 võrgustiku ala:

- 1) peab keskkonnamõju hindamisel eelkõige arvestama ala kaitse eesmärki;
- 2) saadab keskkonnamõju hindamise järelevalvaja nimetatud kaitstava loodusobjekti valitsejale kooskõlastamiseks keskkonnamõju hindamise aruande ning aruande heakskiitmise ja keskkonnanõuete määramise otsuse eelnõu.

(2) Tegevusloa võib anda, kui seda lubab Natura 2000 võrgustiku ala kaitsekord ning otsustaja on veendunud, et kavandatav tegevus ei mõju kahjulikult selle Natura 2000 võrgustiku ala terviklikkusele ega mõjuta negatiivselt selle ala kaitse eesmärki.

(3) Kui hoolimata kavandatava tegevuse eeldatavalt olulisest mõjust Natura 2000 võrgustiku alale, on see tegevus alternatiivsete lahenduste puudumise tõttu siiski vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel, sealhulgas sotsiaalset või majanduslikku laadi põhjustel, võib tegevusloa anda Vabariigi Valitsuse nõusolekul.

2008.a. viidi punkt 3 kooskõlla loodusdirektiivi artikliga 6 (4), kuivõrd täiendati tegevusloa andmise kriteeriume ja seati kohustus rakendada hüvitusmeetmeid ja seda enne kavandatava tegevuse alustamist. Samuti sätestati keskkonnaministeeriumi kohustus teavitada Euroopa Komisjoni rakendatavatest hüvitusmeetmetest. § 29, lõige 3 sõnastati ümber järgmiselt:

(3) Kui hoolimata kavandatava tegevuse eeldatavalt olulisest negatiivsest mõjust Natura 2000 võrgustiku alale on see tegevus alternatiivsete lahenduste puudumisel siiski vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel ja erakordselt tungivatel põhjustel, sealhulgas sotsiaalset või majanduslikku laadi põhjustel, võib tegevusloa anda Vabariigi Valitsuse nõusolekul. Loa andmisel tuleb seada kohustus hüvitusmeetmete rakendamiseks. Keskkonnaministeerium teavitab Euroopa Komisjoni vastuvõetud hüvitusmeetmetest viivitamatult pärast loa andmist. Loas määratud tegevust ei tohi alustada enne hüvitusmeetmete rakendamist.

[\[RT I 2008, 34, 209 - jõust. 01.08.2008\]](#)

2005.a. versioonis puudusid kriteeriumid, mille alusel on õigustatud erandi tegemine vastavalt loodusdirektiivi artiklile 6(4):

(4) Vabariigi Valitsus ei saa nõusolekut anda, kui Natura 2000 võrgustiku alal esineb EL Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) tähenduses esmatähtis looduslik elupaigatüüp või esmatähtis liik. Sellisel juhul võib kavandatavaks tegevuseks tegevusloa anda või tegevusloa nõudeta tegevust lubada ainult Euroopa Komisjoni nõusolekul.

2007.a. täpsustati KeHJSes neid kriteeriume, mis annavad aluse erandi tegemiseks olukorras, kus kahjustada saab esmatähtis elupaigatüüp või liik. 2005.a. versioonist puudus täpsustus, et nõusoleku tegevusloa andmiseks võib sellisel puhul anda vaid siis, kui kavandatav tegevus on seotud inimese tervisega, elanikkonna ohutusega või olulise soodsa mõjuga keskkonnaseisundile. Nüüd see täpsustus lisati:

(4) Kui kavandatav tegevus eeldatavalt mõjutab Natura 2000 võrgustiku alal esinevat nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) tähenduses esmatähtsat looduslikku elupaigatüüpi või esmatähtsat liiki, võib Vabariigi Valitsus anda nõusoleku ainult juhul, kui kavandatav tegevus on seotud inimese tervisega, elanikkonna ohutusega või olulise soodsa mõjuga keskkonnaseisundile. Teiste avalikkuse jaoks esmatähtsate põhjuste korral võib loa anda ainult pärast Euroopa Komisjonilt arvamuse saamist.

[\[RT I 2007, 25, 131 - jõust. 01.04.2007\]](#)

§ 33. Keskkonnamõju strateegilise hindamise kohustuslikkus

- (1) Keskkonnamõju strateegilist hindamist korraldatakse strateegilise planeerimisdokumendi koostamise käigus enne strateegilise planeerimisdokumendi kehtestamist õigusaktiga, kui see dokument:

.....

- 4) on aluseks tegevusele, mis eeldatavalt avaldab Natura 2000 võrgustiku alale olulist mõju.

§ 36. Keskkonnamõju strateegilise hindamise programm

.....

- (2) Keskkonnamõju strateegilise hindamise programm:

.....

- 2) selgitab ja nimetab strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega eeldatavalt kaasneva keskkonnamõju, sealhulgas mõju inimese tervisele, piiriülese keskkonnamõju esinemise võimalikkuse ja võimaliku mõju Natura 2000 võrgustiku alale;

§ 45. Keskkonnamõju strateegilise hindamise erisused Natura 2000 võrgustiku alal

(1) Kui strateegilise planeerimisdokumendi elluviimine võib eeldatavalt oluliselt mõjutada Natura 2000 võrgustiku ala:

- 1) peab keskkonnamõju strateegilisel hindamisel eelkõige arvestama ala kaitse eesmärki;
- 2) saadab strateegilise planeerimisdokumendi koostaja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande nimetatud ala valitsejale kooskõlastamiseks.

(2) Strateegilise planeerimisdokumendi võib kehtestada juhul, kui seda lubab Natura 2000 võrgustiku ala kaitsekord ning strateegilise planeerimisdokumendi kehtestaja on veendunud, et kavandatud tegevus ei mõju kahjulikult selle Natura 2000 võrgustiku ala terviklikkusele ega mõjuta negatiivselt selle ala kaitse eesmärki.

(3) Kui hoolimata strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega kaasnevast eeldatavalt negatiivsest mõjust Natura 2000 võrgustiku alale on see tegevus alternatiivsete lahenduste puudumise tõttu siiski vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel, sealhulgas sotsiaalset või majanduslikku laadi põhjustel, võib strateegilise planeerimisdokumendi kehtestada Vabariigi Valitsuse nõusolekul.

2007.a. lisati lõikele 3 oluline täpsustus, et erandi tegemisel tuleb seada kohustus hüvitusmeetmete rakendamiseks. § 45, lõike 3 uus sõnastus on järgmine:

(3) Kui hoolimata strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega kaasnevast eeldatavalt negatiivsest mõjust Natura 2000 võrgustiku alale on see tegevus alternatiivsete lahenduste puudumise tõttu siiski vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel, sealhulgas sotsiaalset või majanduslikku laadi põhjustel, võib strateegilise planeerimisdokumendi kehtestada Vabariigi Valitsuse nõusolekul. Strateegilise planeerimisdokumendi kehtestamisel tuleb seada kohustus hüvitusmeetmete rakendamiseks. [\[RT I 2007, 25, 131 - jõust. 01.04.2007\]](#)

(4) Vabariigi Valitsus ei saa strateegilise planeerimisdokumendi kehtestamiseks nõusolekut anda, kui asjaomasel alal esineb EL Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta tähenduses esmatähtis looduslik elupaigatüüp või esmatähtis liik. Sellisel juhul võib strateegilise planeerimisdokumendi kehtestada ainult Euroopa Komisjoni nõusolekul.

Sarnaselt tegevusloa tasandil tehtud täpsustustega erandi tegemise kriteeriumite kohta olukorras, kui kahjustada saab esmatähtis elupaigatüüp või liik (§ 29, lõige 4) täpsustati 2007. aastal vastavat sõnastust ka kavade puhul. § 45, lõike 4 uus sõnastus on järgmine:

(4) Kui strateegiline planeerimisdokument eeldatavalt mõjutab Natura 2000 võrgustiku alal esinevat nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ tähenduses esmatähtsat looduslikku elupaigatüüpi või esmatähtsat liiki, võib Vabariigi Valitsus anda nõusoleku ainult juhul, kui see on seotud inimese tervise, elanikkonna ohutuse või olulise soodsa mõjuga keskkonnaseisundile. Teiste avalikkuse jaoks esmatähtsate põhjuste korral võib planeerimisdokumendi kehtestada ainult pärast Euroopa Komisjonilt arvamuse saamist. [\[RT I 2007, 25, 131 - jõust. 01.04.2007\]](#)

Lisaks KeHJSele sätestab Natura hindamise mõningaid aspekte ka looduskaitseeadus (LKS; RT I 2004, 38, 258). 2007.a. tehti täiendus looduskaitseeadusesse seoses erandi tegemisega ja hüvitusmeetmete rakendamisega. LKS uues §-s 70¹ toodi ära hüvitusmeetmete mõiste ja rakendamise ulatus:

(1) Kui keskkonnamõju hindamise või keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande kohaselt võib kavandatud tegevus eeldatavalt oluliselt mõjutada Natura 2000 võrgustiku ala ning kavandatud tegevus on alternatiivsete lahenduste puudumise tõttu vajalik üldiste huvide seisukohast eriti mõjuvatel põhjustel, sealhulgas sotsiaalsetel või majanduslikel põhjustel, tuleb tegevuseks loa andmisel seada loa kõrvaltingimuseks või näha strateegilises planeerimisdokumendis ette tegevuse elluviimisele eelnevate hüvitusmeetmete rakendamine.

(2) Hüvitusmeetmed, mille eesmärgiks on tagada Natura 2000 võrgustiku üldine sidusus, on:

- 1) elupaikade taastamine;
- 2) uute elupaikade loomine;

- 3) olemasolevate elupaikade kvaliteedi tõstmine;
- 4) muud meetmed, mis aitavad vältida Natura 2000 võrgustiku sidususe edasist vähenemist.

(3) Hüvitusmeetmed peavad:

- 1) olema suunatud kahjustatavatele elupaikadele ja liikidele ning olema oma ulatuselt võrdelised tekitatava kahjuga;
- 2) toimima kahjustatavale elupaigale võimalikult lähedal;
- 3) tagama kahjustatava ala Natura 2000 võrgustiku alaks valimise põhjuseks olnud ülesannetega samaväärsete ülesannete täitmise;
- 4) täitma rakendus- ja kaitsekorralduslikke eesmärgi, nii et nende meetmete abil saaks säilitada või suurendada Natura 2000 võrgustiku sidusust.

[[RT I 2007, 25, 131](#) - jõust. 01.04.2007]

Hüvitusmeetmete §-le looduskaitseaduses teeb omakorda viite KeHJSe 2008.a. versioon, milles täpsustati nõudeid KMH aruandele. Nendest nõuetest lähtuvalt peab KMH aruandes olema täiendavalt käsitletud asjakohased hüvitusmeetmed, nende tõhusus ja rakendusmaht nendel juhtudel, kui on tegemist erandi ehk loodusdirektiivi artikli 6(4) rakendamisega. Vastav punkt KeHJSe §-s 20 (nõuded KMH aruandele) on järgmine:

⁷¹⁾ annab vajaduse korral ülevaate kavandatava tegevusega eeldatavalt kaasnevast olulisest keskkonnamõjust põhjustatava võimaliku kahju reaalsest hüvitusmeetmetest looduskaitseaduse § 70¹ mõistes, samuti hinnangu nende meetmete tõhususele ja vajalikule rakendusmahule;

[[RT I 2008, 34, 209](#) - jõust. 01.08.2008]

Kokkuvõtvalt võib märkida, et loodusdirektiivi artiklite 6(3) ja 6(4) ülevõtmine Eesti õigusesse võttis aega viis aastat (2004 - 2008). 2008.a. KeHJSe muudatuste jõustumisega võib nimetatud loodusdirektiivi artikleid pidada formaalselt Eesti õigusesse ülevõetuks. Pärast 2008.aastat ei ole Natura hindamise regulatsioonis rohkem muudatusi tehtud. Nagu eelpool mainitud, siis keskkonnaministeeriumi initsiatiivil on tõlgitud eesti keelde Euroopa Komisjoni kaks asjakohast juhendit, samuti on olemas juhend KMH läbiviimiseks tegevusloa tasandil (Peterson, 2007), milles antakse samuti juhiseid, kuidas Natura hindamist viia läbi KMH menetluse käigus. Juhendis selgitatakse olulisi Natura hindamisega seotud mõisteid ja nõudeid teabele, mida tuleb esitada KMH menetluse erinevates etappides ja dokumentides. Kui formaalselt on tänaseks seaduste tasemel loodusdirektiivi artiklite 6 (3) ja 6 (4) nõuded üle võetud, siis rakendustasemel vastavad õigusaktid (määrused) puuduvad. Natura hindamiseks oleks vaja regulatsioone, kuidas hindamist praktiliselt teha.

3. Nõuded Natura hindamise eksperdile

Natura hindamine ei ole eraldi tegevusvaldkond KMH ekspertide litsentseerimisel. Küll aga võimaldab litsentseerimise taotlus taotlejal ise lisada sinna uusi tegevusvaldkondi, mis nõ põhinimekirjas puuduvad. Näiteks on käesoleva töö autor üks kahest litsentseeritud KMH eksperdist, kelle on antud õigus tegutseda Natura hindamise tegevusvaldkonnas, kuivõrd mõlemad olid vastava taotluse litsentsikomisjonile esitanud ja komisjon on taotluse ka rahuldanud. Kuivõrd puudub õiguslik regulatsioon selle kohta, milliseid õigusi ja piiranguid tegevusvaldkonna määramine või mitte-määramine eksperdi tegevusele seab, siis rangelt tegevusvaldkonna määramat arvestades tohiks täna Natura hindamisega tegeleda vaid allkirjutanu ja Aune Aunapuu. Praktikas see muidugi nii ei ole. Natura hindamisega tegeleb valdav osa KMH ekspertidest, kuivõrd üldisemalt võttes eeldab Natura hindamine vastavate nõuete tundmist, asjakohase analüüsi läbiviimist ja kokkuvõtte kirjutamist, mis loodusteadusliku taustaga eksperdile ei tohiks raskusi valmistada. Seda iseäranis neil

juhtudel, kui kavandatava tegevusega (kava või projektiga) ei kaasne eeldatavalt olulist mõju, vähemasti eelhindangu alusel. Probleemid võivad tekkida siis, kui kavandatava tegevusega eeldatavasti kaasneb oluline mõju Natura 2000 alale. Taolistel puhkudel on enamasti vaja spetsialisti abi, kes tunneb mõjutatava Natura alal paiknevate elupaigatüüpide (koosluste) liigilist koosseisu, funktsioone ja toimimise mehhanisme ehk seda, mida vajab üks või teine kooslus selleks, et jätkuvalt toimida, ja mis tegurid/tingimused võivad koosluse seisundit halvendada. Sama olukord võib tekkida mõju hindamisel liikidele. Selgi juhul võib tekkida vajadus kaasata Natura hindamisse liigi või liigirühma (näiteks seened, samblad, soontaimed, putukad, linnud, nahkhiired, imetajad) asjatundja. Mõnikord on aga vaja eriti kitsaspetsialiteediga eksperti, näiteks kiletiivaliste või teatud mardikaliigi, ühe taime-, linnu- või imetajaliigi head tundjat, sest kavandatava tegevuse poolt võib mõjutatud saada mõni konkreetne liik, selle populatsioon. Küsimus kavandatava tegevuse mõjus liikidele on Natura hindajale sama mis elupaigatüüpidegi puhul, ehk millised tingimused määravad kõnealuse liigi või liigirühma, populatsiooni elutsemise ja toimimise antud alal, ehk millise teguri muutumine ja mil määral võib kaasa tuua liigi (soodsa) seisundi halvenemise.

Seega võib öelda, et Natura hindamises 'läheb vaja' peamiselt kahte tüüpi eksperte: neid, kes teavad Natura hindamise nõudeid ja neid, kes tunnevad liike ja kooslusi ning oskavad prognoosida muutusi nende seisundis lähtudes erinevatest mõjudest. Kindlasti leidub eksperte, kes oskavad teha mõlemat, kuid täna on neid väga vähe.

4. Millist teavet on vaja Natura hindamise läbiviimiseks?

Natura hindamise läbiviimiseks on vaja küllaltki mitmekesisest alusteavet. Alusteabe olemasolu ja selle kvaliteet on Natura hindamises määrava tähtsusega. Esmase tähtsusega on kavandatava tegevuse mõjuala piiritlemine, sest sellest oleneb, kas mõjualasse jääb kaitstavaid alasid, sh Natura 2000 alasid, või mitte. Kuivõrd looduskaitseseadus ei määratle Natura 2000 ala eraldi kaitstava ala kategooriana, siis tuleb hindajal esmalt selgeks teha, kas mõjualasse jääv(ad) kaitstav ala(d)⁵ on ka Natura 2000 ala(d). Eraldi tuleb uurida linnualade ja loodusalade nimekirju, kuivõrd mõju Natura 2000 alale hinnatakse mõlemat tüüpi alale eraldi, olgugi, et paljudel juhtudel kattuvad mõlemate territooriumid kas osaliselt või täielikult (vt kiilu). Eraldi hindamise vajadus tuleneb linnuala ja loodusala erinevatest kaitse-eesmärkidest – esimene keskendub linnuliikidele, teine ülejäänud elustikule ja elupaigatüüpidele.

Kuigi Eesti kaitstavate alade süsteemi on aegade jooksul pidevalt täiendatud uute aladega, on selle raamistik jäänud suuresti samaks. Uute alade moodustamine ja nende tüübi määramine toimub juba olemasoleva süsteemi baasil. Tõsi, lisaks pika traditsiooniga rahvuspargile, looduskaitsealale ja maastikukaitsealale lisandusid 2004.a. uued kaitstava ala tüübid 'hoiuala' ja 'püsielupaik' ja seda paljuski tänu Natura 2000 võrgustiku moodustamisele. Hoiuala moodustati enamasti neil aladel, kus senine ala kasutus ei olnud loodusväärtusi kahjustanud ja seetõttu ei olnud vajadust hakata moodustama kaitseala. Hiljem on paljudel juhtudel siiski ilmnenud vajadus

Seisuga 16.12.2010 oli Eestis **608** Natura 2000 võrgustiku ala. Neist **542** loodusala ja **66** linnuala. 3 ala on üksnes linnualad ja 432 ala on üksnes loodusalad. Ülejäänud 150 ala olid sellised, mille puhul linnuala ja loodusala territooriumid kattusid kas täielikult (23 ala) või osaliselt (127). Osaliselt kattusid 40 linnuala ja 87 loodusala. Natura 2000 alade kogupindala oli **1 475 200 ha**
Allikas: Keskkonnateabe Keskus, 20.12.2010

⁵ Näiteks rahvuspark, looduskaitseala, maastikukaitseala, hoiuala või püsielupaik

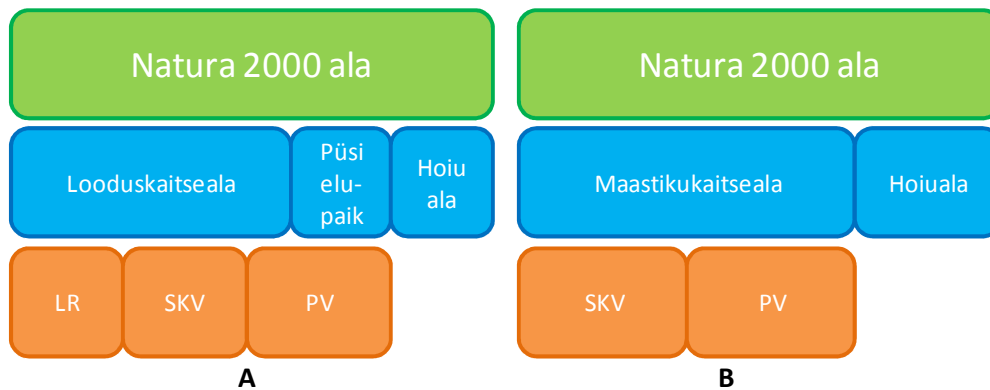
tugevdada ala kaitsežiimi, et tagada loodusväärtuste säilimine. Püsielupaigad on moodustatud teatud taimeliikide kasvukohtade või loomaelupaikade kaitseks, et tagada nende liikide hea käekäik ehk soodne seisund. Püsielupaigad võivad asuda väljaspool kaitsealasid või nende piiranguvööndis.

Lähtudes ühelt poolt meie loodusväärtuste kaitse alla võtmise ja kaitse korraldamise pikast ajaloost ja traditsioonidest, teiselt poolt aga vajadusest kohanduda pidevalt arenevate rahvusvaheliste nõuete ja praktikaga, on tänaseks kujunenud küllaltki keerukas kaitstavate alade ja kaitsežiimide süsteem. Nii on olnud suhteliselt keeruline leida sobivaid vasteid IUCNi kaitsealade kategooriatele. Sama keeruline on vähemkogenud eksperdil täna aru saada, mis tüüpi aladest ja kaitsežiimidest mingi Natura 2000 ala koosneb. Ei ole harvad juhtumid, kui üks Natura 2000 ala võib hõlmata mitu looduskaitsealade alusel moodustatud ala (joonis1). Näiteks võib üks Natura 2000 ala hõlmata maastikukaitseala ja hoiuala (näit. Pirita loodusala EE0010120⁶ mis hõlmab Pirita jõe maastikukaitseala ja Pirita jõe hoiuala, või Pakri linnuala EE0010129, mis hõlmab Pakri maastikukaitseala ja Pakri hoiuala). Natura 2000 ala kaitseks võib olla moodustatud ka looduskaitseala ja hoiuala (näiteks Mahu-Rannametsa loodusala EE006022, mis hõlmab Mahu-Rannametsa looduskaitseala ja Pada jõe hoiuala) või on Natura 2000 ala tervikuna näiteks rahvuspark (näiteks Lahemaa rahvuspark on samades piirides nii linnuala kui loodusala, mõlemad sama koodiga EE0010173), looduskaitseala või maastikukaitseala. Natura 2000 ala sees võib asuda ka püsielupaik või –paigad (näiteks samades piirides Nõva-Osmussaare linnuala ja loodusala EE0040201 hõlmavad Nõva maastikukaitseala, Osmussaare maastikukaitseala, Nõva-Osmussaare hoiuala ning ühte must-toonekure ja kahte merikotka püsielupaika⁷). Pindalalt Eesti suurimad Natura 2000 alad, Väinamere linnuala EE0040001 ja Väinamere loodusala EE0040002 hõlmavad kümneid kaitstavaid alasid, sealjuures näiteks Matsalu rahvuspargi. Lisaks kaitstava(te) ala(de) tüübile, tuleb kaitsealade puhul arvestada ka kaitsežiimi, kuivõrd üks kaitseala võib olla jagatud kuni kolme erineva kaitsevööndi (loodusreservaat, sihtkaitsevöönd, piiranguvöönd) vahel, lisaks võib piiranguvööndis asuda ka liigi püsielupaik. Kaitsevööndite arv ja paiknemine kaitsealal varieerub, sõltudes loodusväärtuste tundlikkusest inimõjutuse suhtes. Kaitsežiimi seisukohast on kõige olulisem tähtsus kaitsevöönditel, kuivõrd nende kaudu on kehtestatud lubatavused ja piirangud, seevastu kaitseala tüüp omaette kaitsežiimi ei kehtesta, vaid pigem märgistab ala peamisi väärtusi. Nii on rahvuspargi puhul peamisteks märksõnadeks loodus- ja kultuuripärand, looduskaitseala puhul looduspärand, maastikukaitsealal aga maastikud. Kuid kõigi kolme puhul on nii loodus- kui kultuuripärand omavahel tihedalt põimunud ja nende eraldamine pole alati võimalik ega vajalikki.

Omaette tähelepanu vajab ka piiride ühilduvus. Keskkonnaregistri seisuga 5.01.2011.a. leidis loodus- ja linnualasid, mille piirid ei kattunud kaitstavate aladega 100%-liselt. Keskkonnaregistri andmetel on suuresti tegemist tehnilise küsimusega ja piiride ühildamisega ka aktiivselt tegeldakse. Sellele vaatamata oli siiski 8 loodusala (pindalaga 2547,4 ha), mille kaitseks polnud kaitstavat ala veel moodustatud, kuid vastavad ettevalmistused on käimas. Linnualade puhul pole selliseid alasid, millel siseriiklik kaitse üldse puuduks.

⁶ EE00xxxx on Natura 2000 ala rahvusvaheline kood, EE märgib Eestit

⁷ <http://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDFPublic.aspx?site=EE0040201#5>

Joonis 1. Üks Natura 2000 ala võib hõlmata enam kui ühte kaitstavat ala, näiteks looduskaitseala, püsielupaika ja hoiuala (A) või maastikukaitseala ja hoiuala (B) ja vastavaid kaitsevööndeid (LR – loodusreservaat, SKV – sihtkaitsevöönd, PV – piiranguvöönd)

Natura 2000 võrgustiku alade kaitse ei ole ainuke rahvusvaheline kohustus, mida Eesti peab siseriiklikult järgima ja rakendama. Eestil tuleb tagada ka kümne ülemaailmselt tunnustatud märgala ehk Ramsari ala kaitse ja toimimine, UNECO-MAB programmi raames moodustatud Lääne-Eesti saarestiku biosfäärikaitseala (BKA). Kuid nii nagu Natura 2000 alade kaitse puhul lähtutakse ka Ramsari alade ja BKA kaitsel olemasolevast kaitstavate alade ja kaitsevööndite süsteemist. Nii võib Eesti loodusväärtuste kaitse süsteemi pidada horisontaalseks süsteemiks, mis püüab mahutada alade mitmekihilist väärtushierarhiat ühekihilisse kaitse süsteemi, st järgitakse põhimõtet, et ühel alal ei saa olla kattuvaid kaitseriime, küll aga peab see kaitseriim tagama kõigi erinevate, sh rahvusvaheliste, kohustuste täitmise. Näiteks UNEP-WCMC on koostanud kaitstavate alade nn väärtuspüramiidi, mille tipus on maailma looduspärandi paigad (World Heritage), järgnevad alanevalt muud ülemaailmselt tunnustatud alad nagu Ramsari alad, piirkondlikul tasandil kaitstavad alad nagu Natura 2000 võrgustiku alad, edasi tulevad juba rahvuslikul ja kohalikul tasandil kaitstavad alad. Kuigi Eestis pole veel ühtegi tunnustatud maailma looduspärandi paika, leidub meil mitmed kaitsealad (näiteks Soomaa ja Matsalu rahvuspark), mis vastavad kirjeldatud loodusväärtuste püramiidi mitmele väärtustasemele korraga (Ramsari ala, Natura 2000 ala, rahvuspark). Kuid nii rahvusvahelisel kui riiklikul tasandil väärtustatud loodusväärtuste kaitse toimub nagu eespool märgitud, samades raamides: kolme kaitstava ala tüüpi (rahvuspark, looduskaitseala, maastikukaitseala) ja vastavalt kuni kolme kaitsevööndi, ning hoiuala ja püsielupaiga kaudu. Liikide puhul rakendatakse kolme erineva rangusastmega kaitsekategooriat.

Liikide puhul võib segadust tekitada olukord, kus Natura hindamisel tuleb arvestada kavandava tegevuse mõju linnudirektiivi Lisa I liikidele ja loodusdirektiivi Lisa II (ja IV ja V) liikidele, kuid need liigid ei pruugi olla looduskaitsealade järgi kõige ohustatumad, st I kaitsekategooria liigid. Vastavalt looduskaitsealadele tuleb aluseks võtta küll ala kaitse-eesmärk direktiivi järgi, kuid mõju olulisuse hindamisel kaitse-eesmärgile võetakse aluseks kaitsekategooria looduskaitsealade järgi. Nii on näiteks loodusdirektiivi Lisas II Eestis leiduvast 6-st imetajaliigist I kaitsekategoorias vaid 2 (lendorav ja euroopa naarits), teised liigid on kas II või III kaitsekategoorias.

Niisiis, selleks, et kirjeldada ja hiljem analüüsida kavandatava tegevuse mõju kavandatava tegevuse mõjualasse jäävatele Natura 2000 aladele, tuleb Natura hindajal koguda ja koondada väga erinevat alusteavet. Esmalt tuleb selgitada, kas mõjualasse jääb linnualasid ja/või loodusalasid. Nagu eespool kirjeldatud, tuleb arvestada, et ühele Natura 2000 alale võib vastata mitu kaitstavat ala (st üks Natura 2000 ala võib hõlmata enam kui ühte

kaitstavat ala), samuti seda, kuidas paiknevad üksteise suhtes alade piirid (kattuvuse küsimus). Edasi on vaja teada, milliste elupaigatüüpide ja liikide jaoks need alad on kaitse alla võetud. Need elupaigatüübid ja liigid, mida nimetatakse ala kaitse-eesmärkideks, on loetletud Vabariigi Valitsuse määruses (viimane pärineb 16.12.2010)⁸. Kui teavet Natura 2000 alade paiknemise ja piiride kohta saab avalike allikate nagu Keskkonnaregister⁹ või Maa-ameti X-GIS kaardirakenduse¹⁰ abil, aga ka Euroopa Komisjoni Natura 2000 võrgustiku kaardirakendusest¹¹, siis teavet elupaigatüüpide piiride ja liikide elupaikade paiknemise kohta saab Keskkonnaametist. Keskkonnaameti poole tuleb pöörduda juba seetõttu, et vastavalt looduskaitseadusele ei ole teave I ja II kaitsekategooria liikide kohta avalik. Keskkonnaameti käsutuses on ka erinevaid uuringuid ja seirearuandeid, mille andmete kasutamine võib hõlbustada Natura hindamist (näiteks võrdlus varasemate andmetega annab võimaluse anda hinnangut elupaigatüüpide ja liikide seisundi muutustele ajas, jne).

Lähtuvalt alusteabest loodusväärtuste kohta kavandatava tegevuse mõjualas, tuleb eksperdil anda hinnang, kuid võivad tulevad muutused keskkonnatingimustes soosida või kahjustada neid loodusväärtusi, ja kas lühiajaliselt või pöördumatult. Ehk teisisõnu – kui olulise mõjuga need muutused kaitstavale elupaigatüübile (kooslusele) või liigile (populatsioonile) antud alal oleksid. Siin on palju 'olekseid'. Võimaliku mõju prognoosimisel ei ole tavaliselt võimalik toetuda muule, kui asjakohastele teadusuuringutele (aut- ja sünökoloogilised uuringud, jt), analoogiatele (näit. loopealsete puhul saab toetuda analoogsetele uuringutele Rootsis ja Soomes, kus samuti leidub loopealseid¹²) või siis parimale ekspertarvamusele, mis ei põhine kvantitatiivsel analüüsil vaid eksperdi kogemusel, mis võib omakorda toetuda mujal tehtud teadusuuringutele ja analoogia põhjal tuletatule.

Oluline mõiste Natura hindamise kontekstis on liigi ja elupaiga soodne seisund. Soodne seisund tähendab reeglina liigi või populatsiooni stabiilset suurust, isendite/paride arvu, jätkusuutlikku taastootmist jm. Elupaikade puhul peetakse nende seisundit soodsaks, kui nende pindala ei vähene ja säilivad neile omased funktsioonid ja struktuur. Soodsa seisundi määramiseks on vaja kvantitatiivseid andmeid (arv, pindala, jm), et muutusi seirata ja välismõju hinnata. Täna sellised kvantitatiivsed näitajad Eestis puuduvad. Seepärast kasutatakse Natura hindamisel enamasti kvalitatiivset hinnangut: mõjutab oluliselt, mõjutab teatud määral, mõju neutraalne, ei mõjuta, jt, teadmata seejuures selle mõju tegelikku mõju liigi/populatsiooni arvukusele ja taastootmisele.

Oluline aspekt Natura hindamise juures on põhjendamine ja selle dokumenteerimine. Natura hindamisel võib valida kahe lähenemise vahel: tõestada, et kavandatava kava või projektiga mõju Natura 2000 alale ei ole. Või tõestada, et teatud mõju on, aga see pole oluline. Selline tegevus toimub Natura hindamise esimeses etapis – eelhindamisel. 2009.a läbiviidud uuring eelhindamise otsuste ja neis toodud põhjenduste kohta näitas, et vaid igas kuuendas otsuses oli viide mõjule Natura 2000 alale (Peterson *et al.*, 2010). Uuringu tulemusena ilmnis, et peamiselt arvestati kavandatava kava või projekti puhul selle kaugust Natura 2000 alast, vähem põhjendati konkreetseid mõjusid ja nende olulisust Natura 2000 ala liikidele ja elupaigatüüpidele.

⁸ <https://www.riigiteataja.ee/akt/328122010001>

⁹ <http://register.keskkonnainfo.ee/envreg/main#HTTPNldQOkj3UgXF5wLT8iMKXRv5hHIRvk>

¹⁰ <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGIS>

¹¹ <http://natura2000.eea.europa.eu/>

¹²

http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/habitats/pdf/6280_Nordic_alvar_flatrocks.pdf

5. Uuringu meetoodika

Vastavalt uuringu eesmärgile, jaguneb töö meetoodika kaheks osaks: Natura hindamise nõuetele vastavuse ja ekspertide hinnangute analüüsi meetoodikaks.

5.1. Natura hindamise nõuetele vastavuse analüüsi meetoodika

Natura hindamise nõuded tulenevad loodusdirektiivi artiklitest 6(3) ja 6(4) ning nende rakendamist on selgitatud Euroopa Komisjoni tellimusel valminud juhendites (EC April 2001; EC November 2001; EC January 2007). Kaks esimest juhendit on tõlgitud ka Eesti keelde ja on kättesaadavad keskkonnaministeeriumi kodulehel: <http://www.envir.ee/91552>

Käesolevas töös on vastavuse analüüsi objektideks valitud 2010. aastal valminud ja avalikule arutelule esitatud KMH aruanded. KMH aruanded valiti avalikust Ametlike Teadaannete andmebaasist, kasutades päringu tegemiseks järgmisi märksõnu: 'keskkonnamõju hindamise teated', 'ajavahemikul 01.01.2010 kuni 30.11.2010', 'aruanne'. Sellisele päringule vastas 42 kirjet. Nimetatud kirjete seast valiti välja ainult KMH aruanded. 10 KMH aruannet valiti välja tagant poolt alanevas järjekorras, st alates viimati valminutest novembris 2010 kuni varem valminuteni. Analüüsiks valitud KMH aruannete loetelu ja nende veebilingid on toodud tabelis 1. Tabelis on eraldi märgitud KMH aruande koostanud firma ja juhteksperdi nimi.

Tabel 1. Natura hindamise nõuetele vastavuse analüüsiks valitud KMH aruanded

Jrk nr.	KMH aruande nimetus	KMH aruande koostaja (juhteksperdi)
1	Polli jäätmekäitluskeskuse KMH http://hendrikson.ee/files/Polliprygila/Polli_JK_KMH_aruanne_09-10.pdf	OÜ Hendrikson &Ko (Juhan Ruut)
2	Lagenõmme kruusakarjääri KMH http://www.keskkonnaamet.ee/public/KMH/HLS_regioon/dokid/Lagenomme_V_kruusakarjaari_KMH_aruanne.PDF	OÜ Steiger (Jan Johanson)
3	Lubja lubjakivikarjääri KMH http://www.keskkonnaamet.ee/public/KMH/HJR_regioon/dokid/E1212/E1212_Lubja_karjaari_KMH_aruanne_avalikustamisele_20101118.PDF	OÜ E-Konsult (Eike Riis)
4	Tahula suurfarmi KMH http://www.kaarma.ee/userimages/00000856_2010_02_08%20Tahula%20suurfarmi%20KMH%20aruanne.pdf	OÜ Hendrikson &Ko (Kuido Kartau)
5	Pala ökopaisjärve KMH http://www.kobras.ee/proj/Pala/PALA_KMH.pdf	AS Kobras (Urmas Uri)
6	Põltsamaa jõe paisu KMH http://www.poltsamaa.ee/files/menu/avalikustamise_teade/2010090711105555poltsamaa_paisu_kmh_06_09_2010.pdf?PHPSESSID=4e56554316cf8009d7912df780e4cb22	AS Maves (Madis Metsur)
7	Jööri sigala KMH http://www.keskkonnaamet.ee/public/KMH/HLS_regioon/dokid/Valjala_Soodatehas_AS-i_Joori_kompleksi_sigala_rekonstrueerimisega_kaasneva_KMH_aruanne.PDF	OÜ Hendrikson & Ko (Kuido Kartau)
8	Vapa farmi KMH http://www.keskkonnaamet.ee/sadr/public/adr_upload/Vapa_farmi_KMH_aruanne_ELLE_010910.154453.pdf	OÜ ELLE (Toomas Pallo)

Jrk nr.	KMH aruande nimetus	KMH aruande koostaja (juhtekspert)
9	Tarbja paisjärve KMH http://www.keskkonnaamet.ee/public/KMH/HJR_regioon/dokid/Tarbja_paisjarve_saneerimise_ja_paisu_rekonstrueerimise_KMH_aruanne.PDF	OÜ Geobaltica ja OÜ Alkranel (Raivo Markov)
10	Kaiavere ja Elistvere järvede KMH http://www.keskkonnaamet.ee/public/KMH/JT_regioon/dokid/Elistvere_ja_Kaiavere_jarvede_KMH_avalikustamine.pdf	Loodushoiu Ühing LUTRA (Nikolai Laanetu)

Euroopa Komisjon on soovitanud Natura hindamise nõuetele vastavuse kriteeriumitena kasutada 2001.a. valminud juhendis toodud nn läbivaatamiskriteeriume, mis on jagatud üheksasse valdkonda (EC November 2001). Soome Keskkonnainstituudi teadlane Tarja Söderman (2009) on oma artiklis "Natura 2000 appropriate assessment: Shortcomings and improvements in Finnish practice" pakkunud välja 45 kriteeriumi ja jaganud need kaheksa teemaploki vahel. Artikli autor on testinud neid kriteeriume KMH aruannete näitel Soomes. Nn Soome ja Euroopa Komisjoni kriteeriumid tunduvad esmapilgul erinevad, kuid lähemal uurimisel selgub siiski, et sisuline kattuvus on päris suur (tabel 2). Peamine erinevus seisneb siiski selles, et soome kriteeriumite puhul on peamine tähelepanu kava ja projektiga kaasneval spetsiifilisel mõjul Natura ala kaitse-eesmärkidele, see tähendab olulistele liikidele ja elupaigatüüpidele. Välja on jäetud mitmed kava ja projekti kirjeldavad aspektid ja erinevate osapooltega konsulteerimise tulemused. Samuti ei kajasta soome kriteeriumid Natura hindamise erandi tegemisega ehk loodusdirektiivi artikli 6(4) rakendamisega seotud aspekte (avalikkuse jaoks esmatähtsad tungivad põhjused ja hüvitusmeetmed), mida Euroopa Komisjoni juhend aga loetleb (p.-d 8 ja 9) (tabel 2). Kuivõrd käesoleva uuringu autorile ei olnud kättesaadavad Euroopa Komisjoni juhendi alusel läbiviidud KMH/KSH aruannete hindamised, siis kasutati käesolevas uuringus soome kriteeriume, mida täiendati kahe näitajaga (*kursiivkirjas*), mida on soovitatud ka Euroopa Komisjoni juhendites (EC April 2001; EC November 2001). T. Söderman on soome 45 kriteeriumi puhul rõhutanud, et Natura hindamise kvaliteedi seisukohast on määrava tähtsusega 21 kriteeriumi (tabelis 2 on need alla joonitud), teisi võib käsitleda toetavate kriteeriumitena.

Natura hindamise nõuetele vastavuse analüüsil käesolevas töös kasutati kokku 47 kontrollküsimust, mis jagunesid üheksasse teemaplokki (tabel 2, tulp 2). Tabeli 2 tulpa 3 on võrdluseks paigutatud Euroopa Komisjoni juhendis peatükis 3.6.3. esitatud läbivaatamiskriteeriumid (EC November 2001).

Tabel 2. Küsimused Natura hindamise nõuetele vastavuse kontrollimiseks. T.Söderman (2009) täiendatud versiooni ja Euroopa Komisjoni juhendi nõuete (EC November 2001) vastavus.

Teemaplokk	Kontrollküsimused T.Södermani (2009) järgi täiendustega (kursiivis)	EC November 2001
1	2	3
1. Kas kava või projekt on seotud või otseselt vajalik Natura 2000 ala kaitse eesmärkide saavutamiseks?	1.Kas kava või projekti seost või vajadust Natura 2000 ala kaitsekorralduseks on kaalutud ja dokumenteeritud?	Juhendi Lisas II on see küsimus olemas, kuid läbivaatamiskriteeriumite hulgas (ptk 3.6.3.) seda ei ole
2. Kava ja projektiga kaasnevate oluliste mõjude võimalikkuse kaalumise Natura 2000 alale	2.Kas kava ja projektiga kaasnevate oluliste mõjude võimalikkus on dokumenteeritud?	4.1. Kui ei ole oodata olulist mõju Natura 2000 alale, on esitatud olulise mõju puudumise avaldus, kus on selgelt näidatud sellele järeldusele jõudmise põhjused ja toodud tõendid selle

Teemaplokk	Kontrollküsimused T.Södermani (2009) järgi täiendustega (kursiivis)	EC November 2001
		<p>kohta, et asjaomased looduskaitseasutused ja -institutsioonid on samal seisukohal.</p> <p>4.2. Kui on kindlaks tehtud, et oluline mõju on tõenäoline, on seda selgelt kirjeldatud ning võimaluse korral ka koguseliselt väljendatud.</p> <p>4.3. Toodud on tõendid sõelumisel kasutatud hindamismetoodikate kohta.</p> <p>4.4. Dokumentides on selgelt tõendatud, et teistest projektidest või kavadest tuleneva kuhjuva mõju võimalust on piisavalt arvesse võetud ja hinnatud.</p> <p>Muud kriteeriumid vastavalt vajadusele</p>
<p>3.Kava või projekti kirjeldus</p>	<p><u>3.Kas kava ja projekti eesmärgi, ehitust, käitamist ja võimalikku lõpetamist/sulgemist on kirjeldatud?</u></p> <p><u>4.Kas kava või projekti suurus/ulatus on kirjeldatud? Joonobjektide puhul (teed, kommunikatsioonid) peab olema kirjeldatud nende pikkus ja laius.</u></p> <p><u>5.Kas heitmed ja teised keskkonnastressi tekitavad ja ala kaitse-eesmärgid ja teisi väärtusi kahjustavad mõjud on kirjeldatud?</u></p>	<p>1.1. Projekti või kava otstarvet/otstarbeid ja eesmärgi on ammendavalt selgitatud.</p> <p>1.4. Üksikasjalikult on ära näidatud projekti või kava rakendamise eri etappide kestel aset leidvad füüsilised muutused.</p> <p>1.5. Kirjeldatud on ressursivajadusi projekti või kava ehitus-, käitus- ja tegevuse lõpetamise etappides (sealhulgas veevarud, ehitusmaterjalid, inimeste kohalolek).</p> <p>1.6. Kirjeldatud on erinevate projekti või kava rakendamisel aset leidvate tegevuste ajakavasid (sealhulgas tõenäolised alguse ja lõpu kuupäevad).</p> <p>1.3. Täielikult on kirjeldatud projekti või kava suurust, ulatust, pindala ja maatarvet.</p> <p>1.9. Kirjeldatud on kõiki projekti või kava läbiviimiseks vajalikke lisateenuseid (torustikud, elektriliinid jne; nende asukoht ja rajamise viisid).</p> <p>1.4. Üksikasjalikult on ära näidatud projekti või kava rakendamise eri etappide kestel aset leidvad füüsilised muutused.</p> <p>5.2. Täielikult on kirjeldatud projekti või kava mõju ala kaitse-eesmärkidele.</p> <p>5.3. Täielikult on kirjeldatud projekti või kava mõju ala olemust määravale struktuurile ja funktsioonidele.</p>

Teemaplokk	Kontrollküsimused T.Södermani (2009) järgi täiendustega (kursiivis)	EC November 2001
	6.Kas heitmed ja teised keskkonnastressi tekitavad ja ala kaitse-eesmärke ja teisi väärtusi kahjustavad mõjud on hinnatud kvantitatiivselt?	1.4. Üksikasjalikult on ära näidatud projekti või kava rakendamise eri etappide kestel aset leidvad füüsilised muutused. 1.7. Kirjeldatud on kõiki tekkivaid jäätmeid või muid jääke (sealhulgas koguseliselt) ja nende kõrvaldamise viise. 1.8. Kindlaks on tehtud kõik jäätmed ja muud jäägid (sealhulgas koguseliselt), mis võivad Natura 2000 ala kontekstis eriti probleeme põhjustada.
4.Kava või projekti poolt mõjutatud Natura 2000 ala kirjeldus		3.2.Ala jaoks on seatud täielikud kaitse-eesmärgid, sealhulgas määratletud ala looduskaitselele väärtusele kaasa aitavad tegurid. 3.3. Selgitatud on kõiki kavandatavaid või kaalutavaid loodukaitselisi algatusi, mis ala tulevikus tõenäoliselt mõjutavad 3.5. Esitatud on andmed, mis kirjeldavad ala väärtust Natura 2000 võrgustiku jaoks (nt 15 % liikmesriigi asurkonnast).
	<u>7.Kas kava või projekti mõjuala ja sellesse jääv(ad) Natura 2000 ala(d) on märgitud ja kirjeldatud?</u>	3.1. Ala on kirjeldatud selle pindala, elupaigatüüpide, võtmeliikide olemasolu jne kaudu.
	8.Kas hindamisel on arvestatud ruumilisi ja ajalisi aspekte?	3.4. Kirjeldatud on ala praegusi lähtetingimusi, sealhulgas liikide ja elupaikade dünaamikat ja ökoloogiat (sh sesoonseid kõikumisi), füüsilist ja keemilist ülesehitust ning peamisi ala terviklikkust hoidvaid struktuurilisi ja funktsioonilisi seoseid.
	<u>9.Kas Natura 2000 ala liikide ja elupaigatüüpide ökoloogilised nõudlused on kirjeldatud?</u>	3.4. Kirjeldatud on ala praegusi lähtetingimusi, sealhulgas liikide ja elupaikade dünaamikat ja ökoloogiat (sh sesoonseid kõikumisi), füüsilist ja keemilist ülesehitust ning peamisi ala terviklikkust hoidvaid struktuurilisi ja funktsioonilisi seoseid.
	<u>10. Kas Natura 2000 ala sees on elupaigatüübid ja liigid piiritletud ja kirjeldatud?</u>	3.1. Ala on kirjeldatud selle pindala, elupaigatüüpide, võtmeliikide olemasolu jne kaudu.
	11.Kas Natura 2000 alal asuvaid elupaigatüüpe ja liike on kirjeldatud kvantitatiivselt?	5.4. Ala mis tahes pindalaline kadu või liigiasurkonna vähenemine on koguseliselt väljendatud ning hinnatud on

Teemaplokk	Kontrollküsimused T.Södermani (2009) järgi täiendustega (kursiivis)	EC November 2001
		selle mõju ala kaitse-eesmärkidele ning esmatähtsatele elupaiga-tüüpidele ja liikidele.
	<i>12. Kas Natura 2000 alal asuvaid esmatähtsaid elupaigatüüpe on eraldi esile toodud ja mõju neile on eraldi kirjeldatud?</i>	5.4. Ala mis tahes pindalaline kadu või liigiasurkonna vähenemine on koguliselt väljendatud ning hinnatud on selle mõju ala kaitse-eesmärkidele ning esmatähtsatele elupaiga-tüüpidele ja liikidele.
	13. Kas uuringutes/hindamises on osalenud pädev ökoloog?	
	<u>14. Kas välitööde läbiviimine on dokumenteeritud?</u>	5.1. Selgelt on kirjeldatud hindamise ja prognoosimise meetodikaid, esitatud on teabe allikad ja nende valikut on piisavalt põhjendatud.
	15. Kui jah, siis kas on kirjeldatud, mitu päeva välitöid tehti, mis perioodil ja kes seda läbi viis?	3.7. Kirjeldatud on meetodikaid, mida kasutati ala lähtetingimuste kohta andmete kogumisel.
	16. Kas andmeallikad on kirjeldatud?	3.8. Ära on näidatud organisatsioonid, kellega ala lähteseisundi kohta andmete kogumisel konsulteeriti. 3.9. Toodud on nende organisatsioonide andmed, kellega ala lähteseisundi kohta teabe kogumisel konsulteeriti. 5.1. Selgelt on kirjeldatud hindamise ja prognoosimise meetodikaid, esitatud on teabe allikad ja nende valikut on piisavalt põhjendatud.
	17. Kas andmelüngad on nimetatud ja kas on kirjeldatud, kuidas need on mõjutanud tulemusi	
5. Kava või projekti mõju Natura 2000 kaitse-eesmärkidele		2.1. Kindlaks on tehtud kõik projektid või kavad, mis võivad koos esitatava projekti või kavaga Natura 2000 ala kahjustada. 2.2. Näidatud on kuhjuvate mõjude kindlakstegemisel kasutatud piirid. 2.3. Näidatud on, millise ajavahemiku kohta kuhjuvate mõjude analüüs tehti. 2.4. Kindlaks on tehtud võimalikud mõjude kuhjumise teed.
	<u>18. Kas otsesed mõjud on kirjeldatud?</u>	5.2. Täielikult on kirjeldatud projekti või kava mõju ala kaitse-eesmärkidele.
	<u>19. Kas kaudsed ja sekundaarsed mõjud on kirjeldatud?</u>	
	20. Kas mõjude kestus on kirjeldatud (lühiajaline, keskmine ja pikaajaline mõju)?	
	21. Kas mõjude jätkuvus on kirjeldatud	

Teemaplokk	Kontrollküsimused T.Södermani (2009) järgi täiendustega (kursiivis)	EC November 2001
	(püsिमõju, ajutine mõju)?	
	22.Kas mõjusid on kirjeldatud kvantitatiivselt?	4.2. Kui on kindlaks tehtud, et oluline mõju on tõenäoline, on seda selgelt kirjeldatud ning võimaluse korral ka koguseliselt väljendatud. 5.4. Ala mis tahes pindalaline kadu või liigiasurkonna vähenemine on koguseliselt väljendatud ning hinnatud on selle mõju ala kaitse-eesmärkidele ning esmatähtsatele elupaigatüüpidele ja liikidele.
	23.Kas mõjusid on kirjeldatud kvalitatiivselt?	
	<u>24.Kas mõjusid on hinnatud iga elupaigatüübi lõikes?</u>	
	<u>25. Kas mõjusid on hinnatud iga liigi lõikes?</u>	
	26.Kas on hinnatud mõju olulisust iga elupaigatüübi ja liigi lõikes?	
	<u>27. Kas on antud põhjendus, miks kava või projektiga kaasnev mõju on/ei ole elupaigatüübile või liigile oluline?</u>	4.1. Kui ei ole oodata olulist mõju Natura 2000 alale, on esitatud olulise mõju puudumise avaldus, kus on selgelt näidatud sellele järeltulele jõudmise põhjused ja toodud tõendid selle kohta, et asjaomased looduskaitseasutused ja -institutsioonid on samal seisukohal.
	28.Kas mõju olulisuse hindamisel on kasutatud mõju suurust (suur, keskmine, väike) või olulisust (väga oluline, keskmiselt oluline, väheoluline)?	
	29.Kas mõju suuruse või olulisuse kriteeriumid on kirjeldatud/selgitatud?	
	<u>30.Kas mõjude välja selgitamiseks kasutatud meetodid on kirjeldatud ja põhjendatud?</u>	4.3. Toodud on tõendid sõelumisel kasutatud hindamismetoodikate kohta. 5.1. Selgelt on kirjeldatud hindamise ja prognoosimise metoodikaid, esitatud on teabe allikad ja nende valikut on piisavalt põhjendatud.
	31.Kas hindamisel on kasutatud GIS meetodit?	
	32.Kas hindamisel on kirjeldatud kava või projekti mõju Natura 2000 ala sidususele?	5.5. Täielikult on hinnatud ja kirjeldatud häirimisest, katkestamisest, killustatusest, keemilistest muutustest jne tõenäoliselt tulenevat mõju.
6.Kava või projekti mõju Natura 2000 alale koosmõjus teiste kavade ja projektidega, kumuleeruv mõju	33.Kas kava ja projekti mõjuala on määratud ruumiliselt ja ajaliselt?	
	<u>34.Kas teave kava või projekti mõjualasse jäävate teiste kavade ja projektide kohta on olemas ja kas on märgitud, et koosmõju ja kumulatiivset mõju ei kaasne?</u>	4.4. Dokumentides on selgelt tõendatud, et teistest projektidest või kavadest tuleneva kuhjuva mõju võimalust on piisavalt arvesse võetud ja hinnatud.

Teemaplokk	Kontrollküsimused T.Södermani (2009) järgi täiendustega (kursiivis)	EC November 2001
	35.Kas koosmõju ja kumulatiivset mõju Natura 2000 alale on arvestatud kaitse-eesmärkide suhtes ja kirjeldatud üldiselt?	
	36.Kas koosmõju ja kumulatiivset mõju Natura 2000 alale on arvestatud kaitse-eesmärkide suhtes ja kirjeldatud detailselt?	
	37.Kas koosmõju ja kumulatiivse mõju hindamisel ilmnenu lüngad ja piirangud on märgitud?	
7.Alternatiivsete lahenduste analüüs		7.1. Kõik teostatavad alternatiivsed lahendused on kindlaks tehtud ja nende tõenäolist mõju Natura 2000 alale on põhjalikult hinnatud. 7.2. Asjaomased looduskaitseasutused ja pädev asutus on kindlakstehtud alternatiivsed lahendused läbi vaadanud ja neid hinnanud.
	<u>38.Kas alternatiivsete lahenduste mõju on hinnatud ja võrreldud kavandatava kava või projekti mõjuga?</u>	7.1. Kõik teostatavad alternatiivsed lahendused on kindlaks tehtud ja nende tõenäolist mõju Natura 2000 alale on põhjalikult hinnatud.
	39.Kas on võrreldud Natura 2000 ala kaitse-eesmärkide saavutamist olukorras, kui kava või projekti ellu ei viida?	3.6. Näidatud on, kuidas ala lähtetingimused projekti või kava mitteteostumise korral tulevikus muutuksid.
8.Leevendusmeetmed ja seire		6.1. Pädev asutus on teinud kindlaks asjakohased leevendusmeetmed ning neid on hinnatud nende tõenäolise mõju seisukohast. 6.2. Toodud on kindlad tõendid, et leevendusmeetmeid on hinnatud leevendusmeetmete eelistatuse järjekorda arvestades (pidades eelistatui maks lahenduseks kahjuliku mõju ärahoidmist). 6.3. Toodud on kindlad tõendid, et asjaomane looduskaitseasutus toetab pakutavaid leevendusmeetmeid. 6.2. Toodud on kindlad tõendid, et leevendusmeetmeid on hinnatud leevendusmeetmete eelistatuse järjekorda arvestades (pidades eelistatui maks lahenduseks kahjuliku mõju ärahoidmist). 6.3. Toodud on kindlad tõendid, et asjaomane looduskaitseasutus toetab pakutavaid leevendusmeetmeid.
	<u>40.Kas on pakutud välja leevendusmeetmeid, millega hoida ära, vähendada või elimineerida kava või projektiga kaasnevat mõju Natura 2000 ala kaitse-eesmärkidele?</u>	

Teemaplokk	Kontrollküsimused T.Södermani (2009) järgi täiendustega (kursiivis)	EC November 2001
	41.Kas on täpselt kirjeldatud, kuidas leevendusmeetmeid rakendatakse?	
	42.Kas on pakutud välja kaitse-eesmärkide mõjude seirekava?	6.4. Toodud on kindlad tõendid, et leevendusmeetmeid on õiguslike või rahaliste mehhanismide abil võimalik kindlustada lühikese, keskpika ja pikema aja jooksul.
	43.Kas on täpselt kirjeldatud, kuidas seiret tegema hakatakse?	6.4. Toodud on kindlad tõendid, et leevendusmeetmeid on õiguslike või rahaliste mehhanismide abil võimalik kindlustada lühikese, keskpika ja pikema aja jooksul.
9.Kaardid		1.2. Esitatud on skeemid, diagrammid ja kaardid, mis näitavad selgelt projekti või kava asukohta.
	<u>44.Kas maa-ala, mida kava või projekt mõjutab, on kaardil märgitud?</u>	2.2. Näidatud on kuhjuvate mõjude kindlakstegemisel kasutatud piirid.
	<u>45.Kas elupaigatüübid on kaardil piiritletud?</u>	
	<u>46.Kas liigi elupaigad/kasvukohad on kaardil märgitud?</u>	
	<u>47.Kas mõjud on visualiseeritud kaardil?</u>	2.2. Näidatud on kuhjuvate mõjude kindlakstegemisel kasutatud piirid.
10. Avalikkuse jaoks esmatähtsad tungivad põhjused		8.1. Avalikkuse jaoks esmatähtsaid tungivaid põhjuseid on ammendavalt uuritud, selgitatud ja põhjendatud.
11. Hüvitusmeetmed		<p>9.1. Täielikult on selgitatud hüvitusmeetmete olemust.</p> <p>9.2. Hüvitusmeetmeid on täielikult hinnatud sellest seisukohast, kas nad võimaldavad säilitada Natura 2000 ala sidususe.</p> <p>9.3. Toodud on kindlad tõendid (varasemate kogemuste või üksikasjalike uuringute põhjal), et hüvitusmeetmed täidavad oma eesmärgid.</p> <p>9.4. Toodud on kindlad tõendid, et hüvitusmeetmed on läbinud laiapõhjalise arutelu asjaomaste asutuste ja organisatsioonidega.</p> <p>9.5. Hüvitusmeetmete olulisi parameetreid (nt maade pindala jne), on võimalik tulevastes looduskaitsealades hoides säilitada lühikese, keskpika ja pikema aja jooksul.</p> <p>9.6. Hüvitusmeetmete kohta on koostatud rakendamiskava, milles on seatud selged eesmärgid ning määratud seire- ja kaitsekorraldusrežiim.</p>

Teemaplokk	Kontrollküsimused T.Södermani (2009) järgi täiendustega (kursiivis)	EC November 2001
		9.7.Toodud on tõendid selle kohta, et kui seire käigus selgub, et hüvitusmeetmed ei suuda oma eesmäärke täita, astutakse samme nende puudustega tegelemiseks ja nende korvamiseks.

Tabeli 2 tulbas 2 toodud kontrollküsimusi kasutati uuritava valimi analüüsimiseks. Selleks koostati KMH aruannetest ja kontrollküsimustest risttabel, kuhu käesoleva töö autor andis hinnangu KMH aruandes oleva teabe vastavusele Natura hindamise nõuetele. Hinnangu andmisel kasutati järgmist skaalat: hinnang '1' anti juhul, kui küsitud teave oli KMH aruandes olemas, '0,5' märgiti juhul, kui küsitud teave oli osaliselt olemas ning hinnang '0' anti siis, kui hindaja arvates küsitud teave KMH aruandes puudus. Hinnangute tulemuste põhjal selekteerusid välja nõuded, mis oli täidetud täielikult või osaliselt või jäetud täitmata. Samuti toodi analüüsi tulemusena esile need teemaplokkid, kus puudusi esines vähem või rohkem.

5.2. Ekspertide veebiküsitluse meetodika

Lisaks analüüsile KMH aruannete vastavusest Natura hindamise nõuetele, viidi detsembris 2010 läbi veebipõhine anonüümne küsitlus ekspertide seas. Ekspertid olid jagatud kahte rühma. Esimese rühma moodustasid seisuga 8.12.2010¹³ litsentseeritud KMH eksperdid, kelle mõjuvaldkonnaks oli määratud eluslooduse komponendid: 'maismaa taimestik', 'maismaa loomastik', 'mets', 'kaitstavad loodusobjektid' ja 'vee-elustik'. Selliseid eksperte oli nimekirjas 31 (tabel 3). Teise rühma moodustasid mitte-litsentseeritud eksperdid, kuid kes on käesoleva töö autorile teadaolevalt osalenud Natura hindamises liigi- ja elupaigatüübi ekspertidena. Selliseid eksperte oli valikus 12. Palve vastata Natura hindamist puudutavale ankeedile saadeti kokku 42-le eksperdile (v.a. R. Karjusele, kelle kohta andmed puudusid). Laekunud vastuseid analüüsiti kahe rühma lõikes algul eraldi, seejärel võrreldi saadud tulemusi omavahel. Ühte rühma nimetatakse töös „litsentseeritud KMH ekspertideks“, kellena peetakse silmas neid litsentseeritud KMH eksperte, kellele on antud õigus hinnata kavandatava tegevuse mõju viies eelpool nimetatud eluslooduse valdkonnas. Teist rühma eksperte nimetatakse „litsentseerimata ekspertideks“, kes on liikide ja koosluste asjatundjaid, kes on osalenud KMHdes ja KSHdes, kuid kellel puudub KMH litsents.

Veebiküsitlus koosnes 13-nest küsimusest, millest 12 olid valikvastustega ja 1 küsimus oli nn lahtine. Iga küsimuse lõpus oli võimalus seda küsimust või omapoolset vastust kommenteerida ja täpsustada. Küsimused puudutasid ekspertide hinnanguid algteabe kättesaadavusele ja kvaliteedile, vajadusele täiendavaks uuringuteks ning ekspertide endi kogemusele ja praktikale Natura hindamise valdkonnas. Näidisanket asub töö lisas. Veebiküsitlus kestis ajavahemikul 13.-23.12.2010 veebikeskkonnas surveymonkey.com.

¹³ <http://www.envir.ee/145686>

6. Uurimistulemused

6.1. Natura hindamise kvaliteet KMH aruannetes

2010.aastal valminud 10-ne uuringuks valitud KMH aruande vastavusanalüüs Natura hindamise nõuetele näitas, et Natura hindamise peatükk oli olemas vaid ühes KMH aruandes (Lubja karjäär), kaheksas aruandes kasutati mõisteid 'Natura' või 'linnudirektiiv' ja/või 'loodusdirektiiv' ning vastavalt 'linnuala' ja/või 'loodusala' (tabel 3). Asjakohase mõistena arvestati ka mõistet 'hoiuala', kuigi nagu teada, siis ilma kindlale Natura 2000 alale viitamiseta ei sisusta see mõiste täielikult Natura 2000 ala (linnu- ja loodusala) mõistet. Ühes aruandes (Tahula farm) puudusid kõik taolised mõisted (tabel 3).

Tabel 3. Natura hindamise käsitlus uuritavas KMH aruannete valimis

Jrk nr.	KMH aruande nimetus	Natura hindamise käsitluse ulatus (rasvases kirjas on aruande tekstis märgitud nn Natura mõisted)
1	Polli jäätmekäitluskeskuse KMH	Puudub mõiste "Natura", kuid tekstis märgitakse mõjualasse jäävat Rubina linnuala ja Rubina loodusala, Rutu loodusala ja kirjeldatakse nende kaitse-eesmärke.
2	Lagenõmme kruusakarjääri KMH	Natura mõiste olemas. Aruandes märgitakse, lk 14: " Natura 2000 võrgustiku alasid piirkonnas ei ole."
3	Lubja lubjakivkarjääri KMH	Terviklik omaette Natura hindamise peatükk olemas, lk 85-96
4	Tahula suurfarmi KMH	Natura mõiste puudub, puuduvad ka mõisted loodusdirektiiv, linnudirektiiv, hoiuala, linnuala, loodusala.
5	Pala ökopaisjärve KMH	Puudub mõiste „Natura“. Aruandes leidub märke: „EELIS (Eesti Looduse Infosüsteem-Keskkonnaregister): KeM Keskkonnateabe Keskus” andmetel seisuga 29.07.2010 ei jää Lustmetsa ja Lusti katastriüksusele ega lähialale kaitsealuseid taimeliike (I, II III kaitsekategooria) ega Loodusdirektiivi I lisa elupaigatüüpe või II lisa liikide elupaiku. “
6	Põltsamaa jõe paisu KMH	Natura mõiste olemas. Aruandes on märke: „Kavandatav tegevus ja selle alternatiivid ei oma olulist keskkonnamõju pinnase või õhu saastatusele, jäätmetekkele, mürale, vibratsioonile, valgusele, soojusele, kiirgusele või lõhnale, inimese tervisele, heaolule ja varale, pinnasele, maastikule, maavarale, kliimale, Natura 2000 võrgustiku alale , selle kaitse-eesmärkidele ja terviklikkusele. Kavandataval tegevusel puudub oluline mõju loodusvarade kasutamisele, välja arvatud juba kirjeldatud positiivsele mõjule Põltsamaa jõe veelustikule. Seetõttu ei ole KMH aruandes vajalik ka eraldi loodusvarade kasutamise peatükk.“
7	Jööri sigala KMH	Puudub mõiste „Natura“. Aruandes leidub märke, lk 17: „Lähimbruses muinsuskaitse all olevaid objekte, looduskaitsealasad ja muid kaitstavaid loodusobjekte (taimi, loomi) ei ole. Lähim hoiuala on Võsna hoiuala , mis asub ca 3,7 km kaugusel ning ei jää lauda mõjupiirkonda.“ Hoiuala, sh kaitse-eesmärkide kirjeldus puudub.
8	Vapa farmi KMH	Puudub mõiste „Natura“, kuid aruandes on märke, lk 35:“Farmist 1,5 kilomeetrit loodes, Hino ja Jõksi külade ning Kanepi aleviku piirides, asub Jõksi järvede hoiuala “, millele järgneb hoiuala kaitse-eesmärkide kirjeldus. Samuti on aruandes märgitud Võhandu jõe loodusala , mille kaitse-eesmärgid on kirjeldatud.
9	Tarbja paisjärve KMH	Natura mõiste olemas. KMH aruandes on märke: „Vastavalt

Jrk nr.	KMH aruande nimetus	Natura hindamise käsitluse ulatus (rasvases kirjas on aruande tekstis märgitud nn Natura mõisted)
		keskkonnaregistri (Keskkonnaregister: Keskkonnateabe Keskus) 2010. a andmetele kavandatava tegevuse alal kaitsealuseid taime- ja loomaliike ei esine, samuti ei paikne ala Natura 2000 alal, hoiualal ega kaitsealal. Eelpool nimetatud lõigust allvoolu, ca 400 m kaugusele jääb Pärnu jõe hoiuala (Natura 2000 ala) , millele on määrusega Hoiualade kaitse alla võtmine Järva maakonnas ¹ (RT I 2005, 51, 402) sätestatud järgmine eesmärk...". Järgneb kaitse-eesmärkide kirjeldus.
10	Elistvere&Kaiavere ja järvede KMH	Natura mõiste olemas. Aruandes on peatükid: 4.5.2. Kaitstavad liigid ja Natura 2000 alade võrgustik 4.5.2.1. Natura 2000 võrgustik 4.5.2.2. Kaitstavad liigid ja elupaigad Aruandes (lk 49-50) märgitakse Vooremaa linnuala ja Vooremaa järvede loodusala ja kirjeldatakse nende kaitse-eesmärke.

Tabelist 3 nähtub, et Natura 2000 ala mõistet kasutatakse mitmeti ja tihti vastuoluliselt. Näiteks Tarbja paisjärve KMH aruandest jääb mulje, nagu Natura 2000 ala oleks hoiuala ja kaitsealaga võrreldav kaitstava ala tüüp. Elistvere&Kaiavere järvede KMH aruandes tehakse peatükkide ülesehituses selge vahe sisse Natura 2000 võrgustiku ja kaitstavate liikide temaatikal, kuigi tekstis käsitletakse neid läbisegi (Vooremaa linnualast on juttu peatükkides „Natura 2000 võrgustik“ ja „Kaitstavad liigid ja elupaigad“, Vooremaa järvede loodusalast üksnes viimati nimetatud peatükis). Esines aruandeid, kus Natura hindamise temaatika piirdus vaid Natura 2000 ala nimetamisega (Jööri sigala) ja/või kaitse-eesmärkide loetlemisega (Polli jäätmekäitluskeskus, Vapa farm, Tarbja järv, Elistvere&Kaiavere järved), puudus selgitus, kas ja kui ei, siis miks kavandatav tegevus neid ei mõjuta. Samuti puudus põhjendus, mille alusel väideti, et 'lähialal' (Pala järv), 'lähiümbruses' (Jööri sigala) või 'piirkonnas' (Lagenõmme karjäär) Natura 2000 alasid ei ole. Tarbja järve KMH puhul on märgitud, et kuna kavandatav tegevus ei paikne Natura 2000 alal, siis mõju ei ole, mis ei ole asjakohane, kuivõrd mõju tuleb arvestada mõju ulatuse ehk mõjuala järgi ning arvestades liikide ja koosluste ökoloogilisi nõudlusi.

Lähtuvalt eelpooltoodust, oli võimalik Natura hindamise nõuetele vastavust kontrollida vaid nelja KMH aruande puhul. Need olid Polli jäätmekäitluskeskuse (tabelites 2 ja 4, nr 1), Lubja karjääri (nr 2), Vapa farmi (nr 8) ja Elistvere&Kaiavere järvede (nr 10) KMH aruande (tabel 4). Nagu juba eelpool märgitud, siis leidis eraldi Natura hindamise peatükk vaid Lubja karjääri KMH aruandes. Nimetatud peatüki koostamisel oli ekspert aluseks võtnud nii Euroopa Komisjoni juhendi (EC November 2001) kui selle eestikeelse, kohandatud variandi (Peterson, 2006).

Tabel 4. 2010.aastal valminud nelja KMH aruande vastavus Natura hindamise nõuetele (1- olemas, 0,5 –osaliselt olemas; 0 – puudub)

Teemaplokk	Kontrollküsimused ¹⁴	Polli jäätme-käitlus	Lubja karjäär	Vapa farm	Elistvere& Kaiavere järved	Punkte kokku
1. Kas kava või projekt on seotud või otseselt	<i>1.Kas kava või projekti seost või vajadust</i>	0	0	0	1	1

¹⁴ Rasvases kirjas kontrollküsimused on need, millele vastasid üle poole uuritud KMH aruannetest ja alla on joonitud need, mida soome uurija T. Söderman (2009) peab Natura hindamise seisukohast määrava tähtsusega küsimusteks.

Teemaplokk	Kontrollküsimused ¹⁴	Polli jäätme-käitlus	Lubja karjäär	Vapa farm	Elistvere& Kaiavere järved	Punkte kokku
<i>vajalik Natura 2000 ala kaitse eesmärkide saavutamiseks?</i>	<i>Natura 2000 ala kaitsekorralduseks on kaalutud ja dokumenteeritud?</i>					
2. Kava ja projektiga kaasnevate oluliste mõjude võimalikkuse kaalumise Natura 2000 alale	2.Kas kava ja projektiga kaasnevate oluliste mõjude võimalikkus on dokumenteeritud?	1	1	1	0,5	3,5
3.Kava või projekti kirjeldus	<u>3.Kas kava ja projekti eesmärki, ehitust, käitamist ja võimalikku lõpetamist/sulgemist on kirjeldatud?</u>	1	1	1	0	3
	<u>4.Kas kava või projekti suurus/ulatus on kirjeldatud?</u> <u>Joonobjektide puhul (teed, kommuni-katsioonid) peab olema kirjeldatud nende pikkus ja laius.</u>	1	1	1	1	4
	<u>5.Kas heitmed ja teised keskkonnastressi tekitavad ja ala kaitse-eesmärke ja teisi väärtusi kahjustavad mõjud on hinnatud?</u>	1	1	1	1	4
	<u>6.Kas heitmed ja teised keskkonnastressi tekitavad ja ala kaitse-eesmärke ja teisi väärtusi kahjustavad mõjud on hinnatud kvantitatiivselt?</u>	1	0	0	0	1
	4.Kava või projekti poolt mõjutatud Natura 2000 ala kirjeldus	7.Kas kava või projekti mõjuala ja sellesse jääv(ad) Natura 2000 ala(d) on märgitud?	0	0	0,5	0
	8.Kas hindamisel on arvestatud ruumilisi ja ajalisi piire?	0	0	0	0,5	0,5
	9.Kas Natura 2000 ala liikide ja elupaigatüüpide ökoloogilised nõudlused on kirjeldatud?	0	1	0	0,5	1,5
	10. Kas Natura 2000 alal sees on elupaigatüübid ja liigid piiritletud ja kirjeldatud?	0	0	0	0	0
	11.Kas Natura 2000 alal asuvaid elupaigatüüpe ja liike on kirjeldatud kvantitatiivselt?	0	1	0	0	1
	12. Kas Natura 2000 alal asuvaid esmatähtsaid elupaigatüüpe on eraldi esile toodud ja mõju neile on eraldi	0	1	0	0	1

Teemaplokk	Kontrollküsimused ¹⁴	Polli jäätme- käitlus	Lubja karjäär	Vapa farm	Elistvere& Kaiavere järved	Punkte kokku
	<i>kirjeldatud?</i>					
	13. Kas uuringutes/hindamises on osalenud pädev ökoloog?	0	0,5	0	1	0,5
	14. Kas välitööde läbiviimine on dokumenteeritud?	0	0	0	0	0
	15. Kui jah, siis kas on kirjeldatud, mitu päeva välitöid tehti, mis perioodil ja kes seda läbi viis?	0	0	0	0	0
	16. Kas andmeallikad on kirjeldatud?	0	1	0	0	1
	17. Kas andmelüngad on nimetatud ja kas on kirjeldatud, kuidas need on mõjutanud tulemusi	0	0	0	0	0
5.Kava või projekti mõju Natura 2000 kaitse-eesmärkidele	18. Kas otsesed mõjud on kirjeldatud?	1	1	1	1	4
	19. Kas kaudsed ja sekundaarsed mõjud on kirjeldatud?	1	1	1	1	4
	20. Kas mõjude kestus on kirjeldatud (lühiajaline, keskmine ja pikaajaline mõju)?	0	0	0	0	0
	21. Kas mõjude jätkuvus on kirjeldatud (püsिमõju, ajutine mõju)?	0	0	0	0	0
	22. Kas mõjusid on kirjeldatud kvantitatiivselt?	0	0	0	0	0
	23. Kas mõjusid on kirjeldatud kvalitatiivselt?	1	1	1	1	4
	24. Kas mõjusid on hinnatud iga elupaigatüübi lõikes?	0	1	0	0	1
	25. Kas mõjusid on hinnatud iga liigi lõikes?	0	0	0	0	0
	26. Kas on hinnatud mõju olulisust iga elupaigatüübi ja liigi lõikes?	0	1	0	0	1
	27. Kas on antud põhjendus, miks kava või projektiga kaasnev mõju on/ei ole elupaigatübile või liigile oluline?	0	1	0	1	2
	28. Kas mõju olulisuse hindamisel on kasutatud mõju suurust (suur, keskmine, väike) või olulisust (väga oluline, keskmiselt oluline, väheoluline)?	0	1	0	1	2

Teemaplokk	Kontrollküsimused ¹⁴	Polli jäätme- käitlus	Lubja karjäär	Vapa farm	Elistvere& Kaiavere järved	Punkte kokku
	29.Kas mõju suuruse või olulisuse kriteeriumid on kirjeldatud/selgitatud?	0	1	0	0	1
	30.Kas mõjude välia selgitamiseks kasutatud meetodid on kirjeldatud ja põhjendatud?	0	0,5	0	0	0,5
	31.Kas hindamisel on kasutatud GIS meetodit?	0	0	0	0	0
	32.Kas hindamisel on kirjeldatud kava või projekti mõju Natura 2000 ala sidususele?	0	1	0	0	1
6.Kava või projekti mõju Natura 2000 alale koosmõjus teiste kavade ja projektidega, kumuleeruv mõju	33.Kas kava ja projekti mõjuala on määratud ruumiliselt ja ajaliselt?	0	0	0	0	0
	34.Kas teave kava või projekti mõjualasse jäävate teise kavade ja projektide kohta on olemas ja kas on märgitud, et koosmõju ja kumulatiivset mõju ei kaasne?	1	1	0	0,5	2,5
	35.Kas koosmõju ja kumulatiivset mõju Natura 2000 alale on arvestatud kaitse-eesmärkide suhtes ja kirjeldatud üldiselt?	1	1	0	0	2
	36.Kas koosmõju ja kumulatiivset mõju Natura 2000 alale on arvestatud kaitse-eesmärkide suhtes ja kirjeldatud detailselt?	0	1	0	0	1
	37.Kas koosmõju ja kumulatiivse mõju hindamisel ilmnenud lüngad ja piirangud on märgitud?	0	0	0	0	0
	38.Kas alternatiivsete lahenduste mõju on hinnatud ja võrreldud kavandatava kava või projekti mõjuga?	0	0	0	0	0
7.Alternatiivsete lahenduste analüüs	39.Kas on võrreldud Natura 2000 ala kaitse-eesmärkide saavutamist olukorras, kui kava või projekti ei viida ellu?	0	0	0	0	0
	40.Kas on pakutud välja leevendusmeetmeid, millega hoida ära, vähendada või elimineerida kava või projektiga kaasnevat mõju Natura 2000 ala kaitse-eesmärkidele?	0	1	0	0	1
8.Leevendusmeetmed ja seire						

Teemaplokk	Kontrollküsimused ¹⁴	Polli jäätme-käitlus	Lubja karjäär	Vapa farm	Elistvere& Kaiavere järved	Punkte kokku
	41.Kas on täpselt kirjeldatud, kuidas leevendusmeetmeid rakendatakse?	0	Väidetakse, et leevendusmeetmed pole vajalikud, kuna oluline negatiivne mõju puudub	0	0	0
	42.Kas on pakutud välja kaitse-eesmärkide mõjude seirekava?	0		0	0	0
	43.Kas on täpselt kirjeldatud, kuidas seiret tegema hakatakse?	0	0	0	0	0
9.Kaardid	<u>44.Kas maa-ala, mida kava või projekt mõjutab, on kaardil märgitud?</u>	0	0	0	0	0
	<u>45.Kas elupaigatüübid on kaardil piiritletud?</u>	0	0	0	0	0
	<u>46.Kas liigi elupaigad/kasvukohad on kaardil märgitud?</u>	0	0	0	0	0
	<u>47.Kas mõjud on visualiseeritud kaardil?</u>	0	0	0	0	0
	Punkte kokku:	10	22	7,5	11	

Tabelist 4 nähtub, et neli hinnatud KMH aruannet vastasid täielikult kriteeriumile 5 (kas heitmed ja teised keskkonnastressi tekitavad ja ala kaitse-eesmärke ja teisi väärtusi kahjustavad mõjud on hinnatud?), 18 (kas otsesed mõjud on kirjeldatud?), 19 (kas kaudsed ja sekundaarsed mõjud on kirjeldatud?) ja 23 (kas mõjusid on kirjeldatud kvalitatiivselt?). Kriteeriumile 2 (kas kava ja projektiga kaasnevate oluliste mõjude võimalikkus on dokumenteeritud?) vastas neljast aruandest 3 täielikult ja 1 aruanne osaliselt. Ülejäänud kriteeriumite puhul oli nõutav teave kas osaliselt olemas või puudus. Suhteliselt paremini oli antud teave projekti mõjualasse jäävate teiste projektide ja kavade kohta (kriteerium 34): neljast aruandest kahes oli see teave olemas täielikult, ühes osaliselt, ja ühes aruandes nõutud teave puudus. 21 määrava tähtsusega kriteeriumist oli 13 selliseid, millele vastas vähemalt üks aruanne, viiele kriteeriumile vastasid kõik neli aruannet.

Teemaplokkide lõikes vastasid neli aruannet paremini plokile 2 (kas projektiga kaasnevate oluliste mõjude võimalikkus on dokumenteeritud), plokile 3 (projekti kirjeldus) ja plokile 5 (projekti mõju Natura 2000 ala kaitse-eesmärkidele). Järgnesid plokk 6, 4 ja 8, vastavalt 'projekti mõju Natura 2000 alale koosmõjus teiste kavade ja projektidega, kumuleeruv mõju', 'projekti poolt mõjutatud Natura 2000 ala kirjeldus' ja 'leevendavad meetmed'. Plokkides 7 ja 9, vastavalt 'alternatiivsete lahenduste analüüs' ja 'kaardid' puudus kõigil uuritud neljal juhul nõutud teave.

Kokkuvõttes tuleb nentida, et uuritud aruannetes nõutud teave projekti mõjust Natura 2000 alale valdavalt puudus või oli antud üksikutel juhtudel ja osaliselt. Suurimad vajakajäämised olid tingitud sellest, et kavandatava tegevuse mõjuala ei olnud määratud ega kaardil visualiseeritud. Seetõttu polnud arusaadav, kas kavandatav tegevuse mõju võis ulatuda mõne Natura 2000alani. Kuivõrd üheski aruandes ei olnud kaardile kantud ka Natura elupaigatüüpe, siis ei olnud võimalik hinnata kavandatava tegevuse mõju neile. Olulise

puudusena tuleb käsitleda ka seda, et aruannetest ei selgunud, kas liikide ja elupaikade kindlaks tegemiseks uuritava alal tehti lisauuringuid, välitöid, kasutati kirjandust või kooperaari aruandesse lihtsalt valitsuse määruse teksti Natura 2000 alade kaitse-eesmärkide kohta. Samuti olid hinnangud kavandatava tegevuse mõjule Natura 2000 alale üksnes kvalitatiivsed, kuid nõuetele vastavuse saavutamiseks oleks vaja olnud ka kvantitatiivseid hinnanguid. Kuid nagu eelpool märgitud, siis pole liigi või elupaigatüübi soodne seisund meil enamasti kvantitatiivselt määratud, puuduvad arvukuse ja muud asjakohased näitajad. Enamusel kaitstavatest aladest puudub kaitsekorralduskava, kus taoline teave võiks leiduda.

Ainus, peaaegu nõuetele vastav aruanne (Lubja karjäär) eristus teistest uuritud aruannetest selle poolest, et järgis Natura hindamise vormi süsteemselt, sealjuures olid toodud viited asutustele ja organisatsioonidele, kellelt saadi andmeid ja kellelt nõu. Kui seegi aruanne ei sisaldanud teavet kõigi nõutud kriteeriumite kohta.

T. Söderman (2009) märgib kriteeriumite rakendamise tulemusi kommenteerides samuti, et Soomes hinnatakse kava ja projekti mõjusid kaitse-eesmärkidele pigem üldiselt kui konkreetselt, see tähendab, et mõjude analüüsil ei arvestata mõju konkreetsele liigile ja elupaigatüübile (kooslusele) ja selle seisundile tulevikus, vaid antakse üldine hinnang. Samuti ei osata praktikasse 'tõlkida' ökoloogilise sidususe mõistet. Soome vastav uuring tõi esile olulised vajakajäämised kumulatiivsete mõjude arvestamisel. Uuringu järeldustes tuuakse esile vajadus täpsemate Natura hindamise juhendite järele.

6.2. Ekspertid ja nende hinnangud Natura hindamise praktikale

31 litsentseeritud KMH eksperdi haridusliku tausta uuring näitas, et nende ekspertide hulgas, kelle mõjuvaldkonnaks olid määratud mõju looduskeskkonnale (5 valdkonda), oli vaid 5 eksperti, kellel oli bioloogi või ökoloogi diplom või bakalaureuse kraad (tabel 5). Ülejäänud eksperdid on saanud diplomi või kraadi mõnes keskkonnateaduste valdkonnas (näiteks keskkonnakaitse, keskkonnatehnoloogia, keskkonnakorraldus, maastikukaitse, jt), mille õppekavas on ilmselt olnud ka bioloogilisi-ökoloogilisi aineid/kursusi, kuid, kes sellele vaatamata ilmselt ei sõnandaks ennast üksnes hariduse alusel pidada mõne liigi või liigirühma või koosluse asjatundjaks. Jällegi, nagu ikka leidub ka erandeid. Näiteks on litsentseeritud KMH ekspertide seas teada inimesi, kes on saavutanud mõne liigi või liigirühma hea tundmise küll hobi korras, kuid seda kohati täiesti võrreldaval tasemel professionaalidega. Niiet, lisaks haridusttõendavatele dokumentidele võivad eksperdi pädevuse puhul mängida rolli ka tema oskused, mis on omandatud väljaspool formaalhariduse asutusi.

Tabel 5. Litsentseeritud KMH eksperdid, kellele on antud õigus hinnata mõju maismaa taimestikule, maismaa loomastikule, metsale, kaitstavatele loodusobjektidele ja vee-elustikule (seisuga 8.12.2010), nende haridus litsentsi taotlemise ajal ja tänane tööandja

Tööandja	Eksperti nimi	Mõjuvaldkond					Kokku mõjuvaldkondi	Eriala Diplom/ BSc ¹⁵	MSc/ PhD ¹⁴
		Mais- maa taimestik	Mais- maa loomastik	Mets	Kaitstavad loodus- objektid	Vee- elustik			

¹⁵ Info eksperdi hariduse kohta pärineb avalikest allikatest, näiteks ülikoolide, ettevõtete ja asutuste veebilehtedelt ning suhtlusportaalidest Facebook ja LinkedIn

Tööandja	Eksperdi nimi	Mõjuvaldkond					Kokku mõjuvaldkondi	Eriala Diplom/ BSc ¹⁵	MSc/ PhD ¹⁴
Hendrikson& Ko OÜ	1.Heikki Kalle	X	X	X	X	X	5	TÜ Bioloogia 1992	MSc TÜ 2006
	2.Triinu Lukk	X	X	X	X		4	TÜ Keskkonnatehnoloogia 2004	
	3.Kuido Kartau	X	X		X		3	TÜ geograafia 1998	MSc 2006
	4.Riin Kutsar			X			1	TÜ Keskkonnatehnoloogia 2006	
	5. Jaak Järvekülg			X			1	TÜ Keskkonnatehnoloogia 2007	
E-Konsult OÜ	6.Aide Kaar	X	X	X	X	X	5	Euroülikool keskkonnakaitse 2004	MSc 2004
	7. Eike Riis	X	X		X	X	4	TRÜ bioloogia 1987	
	8.Andres Levald	X			X		2	Räpina ST maastikuagronoom 1975	MSc 1983
	9.Kaarin Juhat					X	1	TRÜ keemia 1967	
ELLE OÜ	10. Luule Sinnisov	X	X		X	X	4	TLÜ bioloogia 2004	MSc 2006
	11. Toomas Pallo	X	X		X		3	TRÜ geograafia 1989	MSc 1995
Corson OÜ	12. Kalev-August Parksepp	X		X	X		3	EPA agronoomia 1974	
	13. Rein Ratas (RK)		X	X	X		3	Üleliiduline Kaugõppe Metsatehniline Instituut, metsamajandus 1954	PhD 1980
SA SEI Tallinn	14.Kaja Peterson	X	X	X	X		4	TRÜ Bioloogia 1987	MSc 1992
	15.Meelis Uustal		X		X		2	TLÜ Keskkonnakorraldus 2005	MSc 2007
Kobras AS	16. Kadi Kukk	X	X	X	X		4	EMÜ maastikukaitse ja-hooldus 2001	
Ramboll Eesti	17.Aune Aunapuu	X			X		2	EMÜ keskkonnakaitse 2006	MSc 2010
Lutra OÜ	18. Nikolai Laanetu	X	X		X	X	4	TRÜ Bioloogia 1971	MSc 1997
TLÜ Ökoloogia-instituut	19. Aavo Rätsep	X			X	X	3	TPI insener-keemik 1957	PhD 1965
Geobaltica OÜ	20. Raivo Markov				X	X	2	TRÜ geograafia	
FIE	21. Andres Tõnisson	X	X	X	X	X	5	TRÜ geograafia	
	22. Kalev Liiv				X		1	??	
Eesti Mereakadeemia	23. Ahto Järvik					X	1	Moskva Kalamajanduse ja Okeanograafia TUI	PhD 1983
TTÜ Meresüsteemide Inst	24.Liis Sipelgas					X	1	TTÜ inseneriõpe 1998	PhD 2006
TTÜ, Mäeinst	25.Mall Orru	X					1	TÜ geoloogia 1968	
Keskkonnakorraldus OÜ	26.Teet Kirss		X				1	TÜ keskkonnatehnoloogia	MSc 2009

Tööandja	Eksperti nimi	Mõjuvaldkond					Kokku mõjuvaldkondi	Eriala Diplom/ BSc ¹⁵	MSc/ PhD ¹⁴
								2007	
Kommunaalprojekt AS	27.Rein Ets	X					1	TPI energeetika 1964	
Maves AS	28. Karl Kupits	X					1	TÜ loodusteaduste õpetaja põhikoolis 2002	
Põllumajandusamet	29. Tiiu Valdmaa	X		X			2	EPA maaparandus	
Tallinna Kommunaalamet	30. Arvo Käär	X			X	X	3	TRÜ keemia 1980	PhD 1993 MSc 2001
?? ¹⁶	31. Riho Karjus				X		1	TÜ geoloogia 1991	
	KOKKU:	20	14	11	21	12			

Ülatoodud tabelist nähtub, et litsentseeritud KMH ekspertide seas, kellele on antud õigus hinnata kavandatava tegevuse mõju looduskeskkonnale, leidub ka tehnilise hariduse taustaga eksperte (keemik, insener, energeetik). Tööandja järgi töötab arvukamalt looduskeskkonnale mõju hindavaid litsentseeritud KMH eksperte OÜ-s Hendrikson&Ko (5 eksperti), kes katavad koos kõik viis mõjuvaldkonda. Järgneb OÜ E-Konsult, kus tegutseb 4 litsentseeritud KMH eksperti, kes samuti katavad koos kõik looduskeskkonnamõjuvaldkonnad. Viit mõjuvaldkonda katab üksinda FIE-na tegutsev Andres Tõnisson. Ülejäänud ekspertidele on määratud 1 kuni 4 mõjuvaldkonda viiest. Mõjuvaldkondade lõikes on tegutsemisõigust antud kõige enam 'kaitstavate loodusobjektide' (21 eksperti) ja 'maismaa taimestiku' valdkonnas (20 eksperti). Peaaegu poole vähem on litsentseeritud eksperte 'metsa' (11 eksperti) ja 'vee-elustiku' (12 eksperti) valdkonnas; 14 ekspertile on antud õigus hinnata mõju 'maismaa loomastikule' (tabel 5). Arvestades asjaolu, et mõju looduskeskkonnale tuleb hinnata enam-vähem kõigis KMH ja KSH juhtumites (erandi võivad moodustada näiteks need ettevõtted, kes taotlevad keskkonnaluba linnas, või detailplaneeringud tiheasutuselal, aga sedagi mitte reeglina), siis võib üksnes 10 kuni 14 eksperti olemasolu ühes mõjuvaldkonnas pidada ebapiisavaks. Teisest küljest võib püstitada küsimuse ka nii, et kas ekspertide litsentseerimine mõjuvaldkonna alusel on vajalik. Alati võib hindamisse (ekspertühma) kaasata spetsialisti, kuivõrd seaduse järgi peab litsents olema vaid juhtekspertil, kellelt eeldatakse eelkõige menetluse ja hindamise metodika tundmist ja töö nõuetele vastavuse tagamist.

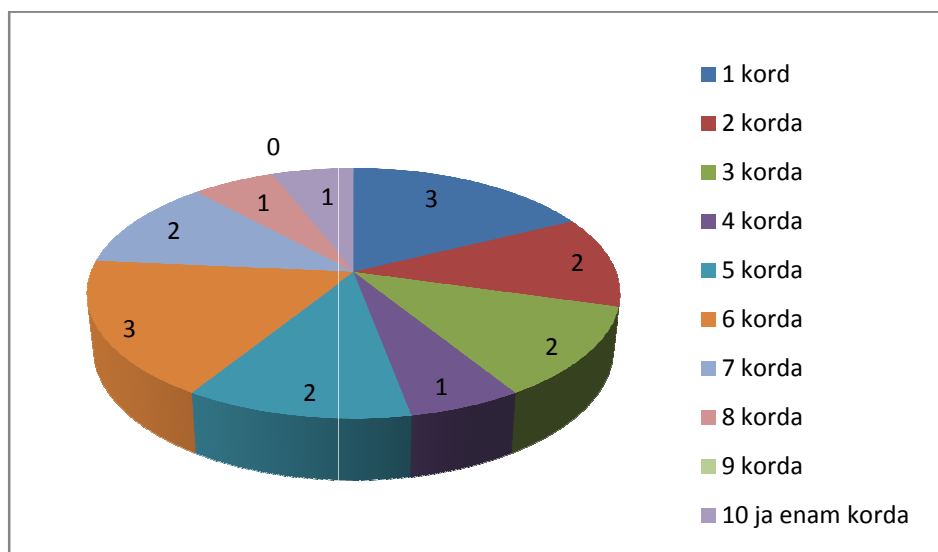
6.2.1. Ekspertide Natura hindamise kogemus veebiküsitluse alusel

Veebiküsitlusele vastas 30-st litsentseeritud KMH eksperdist 20 (67%) ja 12-st litsentseerimata eksperdist 8 (67%), kes on olnud kaasatud Natura hindamisse.

Küsitluse tulemused näitasid, et 20-ne litsentseeritud KMH eksperti Natura hindamise kogemus on olnud väga mitmekesine. Töökogemuse kohta vastas 17 eksperti, kellest vaid üks oli osalenud 10-s ja enamas Natura hindamises. Teiste kogemus on piirdunud kuni

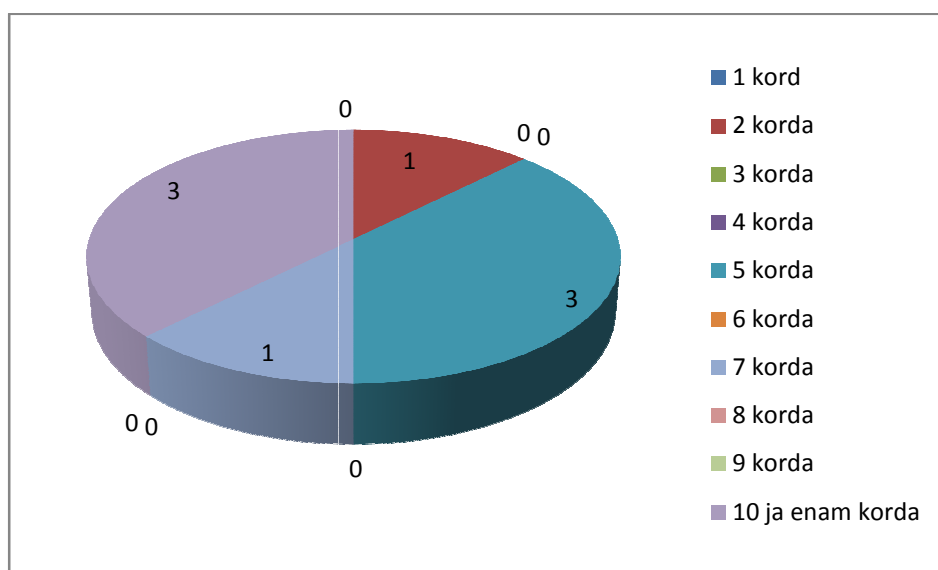
¹⁶ Kinnitamata andmetel on R.Karjus surnud

kümne hindamisjuhtumiga. Peaaegu pooltel (47%) vastajatel oli Natura hindamist kogemust vähem kui viie juhtumi kohta (joonis 2).

Joonis 2. Litsentseeritud KMH ekspertide Natura hindamise kogemus (n=17), hindamiste arv

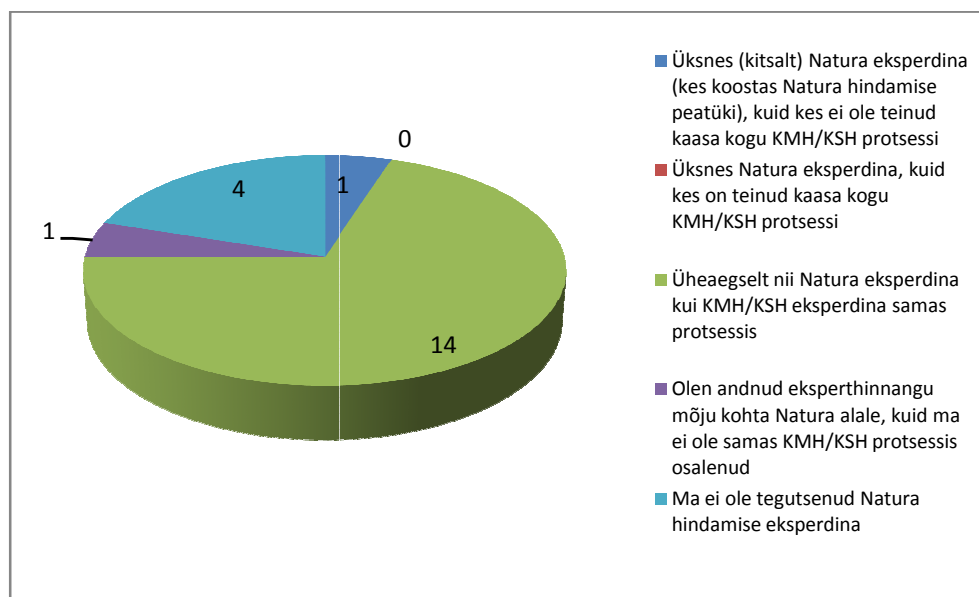
Litsentseerimata ekspertide (kõik 8 vastajat) hulgas oli 3 vastajat, kes on olnud kaasas 10-nes ja enamais Natura hindamises ja kolm eksperti, kes on osalenud viies hindamises (joonis 3).

Joonis 3. Litsentseerimata ekspertide Natura hindamise kogemus (n=8), hindamiste arv

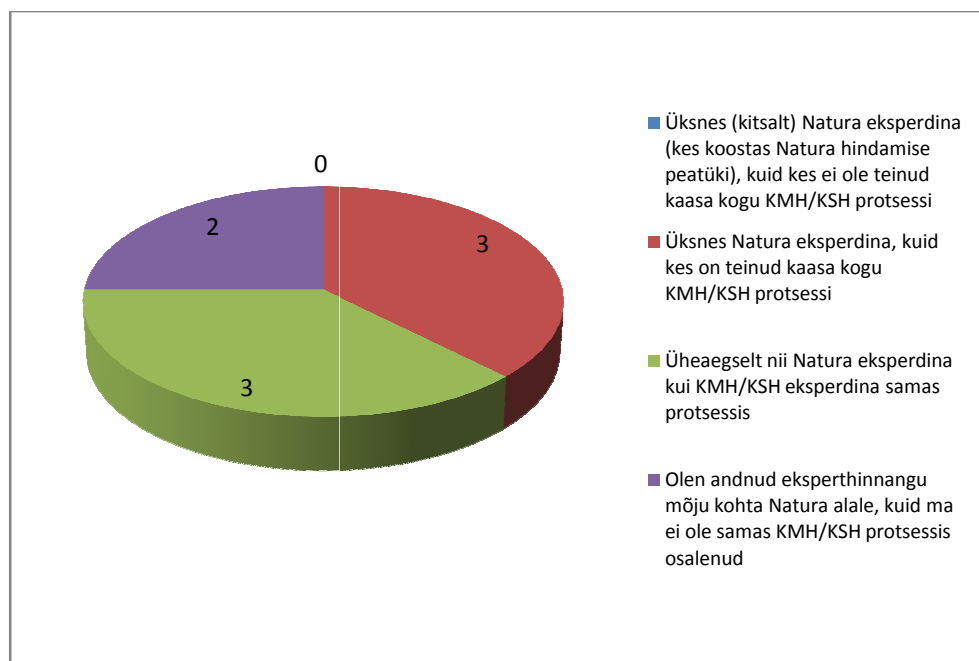
Ekspertide roll Natura hindamises võib olla väga erinev, sõltudes sellest, mis ülesanne talle on antud. Ekspertidelt võidakse tellida eelhinnang (ekspertihinnang) kava või projekti võimaliku mõju kohta Natura 2000 alale, ekspert võib koostada Natura hindamise peatüki KMH või KSH aruandes või eraldiseisva Natura hindamise aruande (näiteks reisijateveo üle Suure väina puhul). Eksperti panus võib piirduda suhteliselt kitsalt piiritletud ülesandega (välitööd, Natura hindamise peatükk, ekspertihinnang) või tuleb tal osaleda ka kogu KMH/KSH menetluses otsast lõpuni võrdselt teiste keskkonnamõju hindamise ekspertidega. Küsitluse tulemused näitasid, et litsentseeritud KMH eksperdid täidavad sagedamini kahte rolli korraga, st osalevad samas menetluses nii Natura hindamise kui KMH/KSH ekspertidena

(joonis 4). Neli litsentseeritud KMH eksperti märkisid, et nad ei ole veel tegutsenud Natura hindamise eksperdina.

Joonis 4. Litsentseeritud KMH ekspertide Natura hindamise sisuline kogemus (n=20)

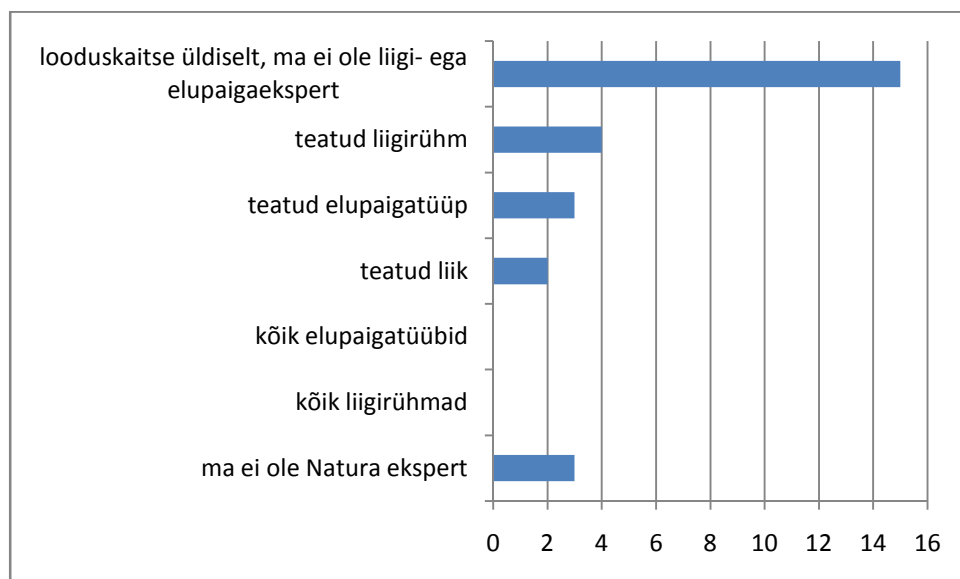
Litsentseerimata ekspertide hulgas on eksperte, kes on osalenud Natura hindamise ekspertidena, kuid teinud kaasa ka kogu KMH/KSH menetluse (3 vastajat). Samuti oli selle grupi vastajate hulgas neid (3 vastajat), kes lisaks Natura hindamisele on osalenud ka KMH/KSH teistes valdkondades (joonis 5). Kaks eksperti teatasid, et nad on andnud vaid eksperthinnangu, kuid ei ole osalenud KMH/KSH menetluses.

Joonis 5. Litsentseerimata ekspertide Natura hindamise ja KMH/KSH menetluses osalemise kogemus (n=8)

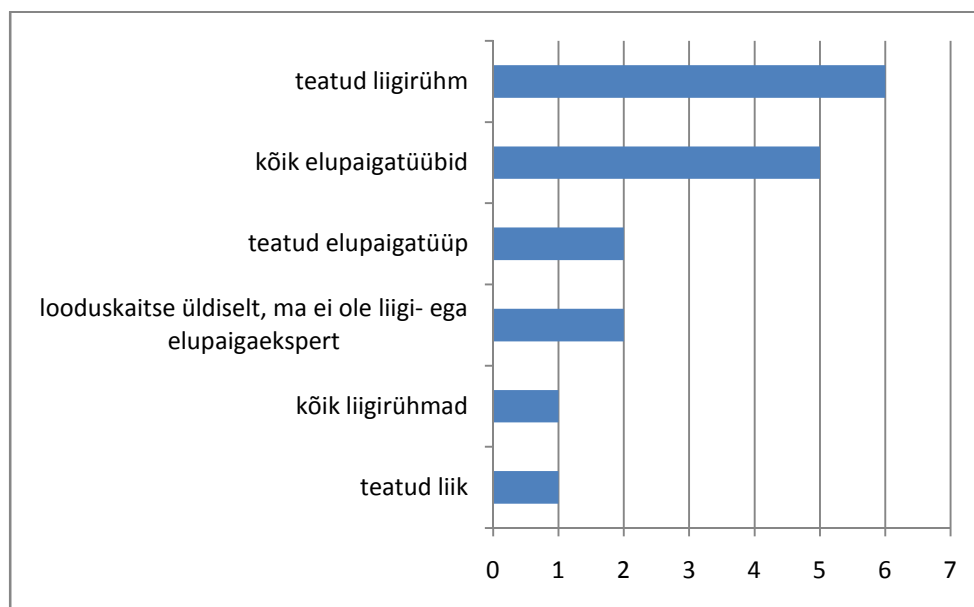
Oma pädevuse kohta Natura hindamise erinevates aspektides teatas valdav osa litsentseeritud KMH ekspertidest, et nad on pigem looduskaitse eksperdid laiemas mõttes

kui liigi ja elupaiga asjatundjad kitsamas mõttes (joonis 6). Kolm vastajat märkisid, et nad ei pea ennast Natura eksperdiksi.

Joonis 6. Litsentseeritud KMH ekspertide hinnang oma pädevusele Natura hindamise erinevates aspektides (vastuseid 24)

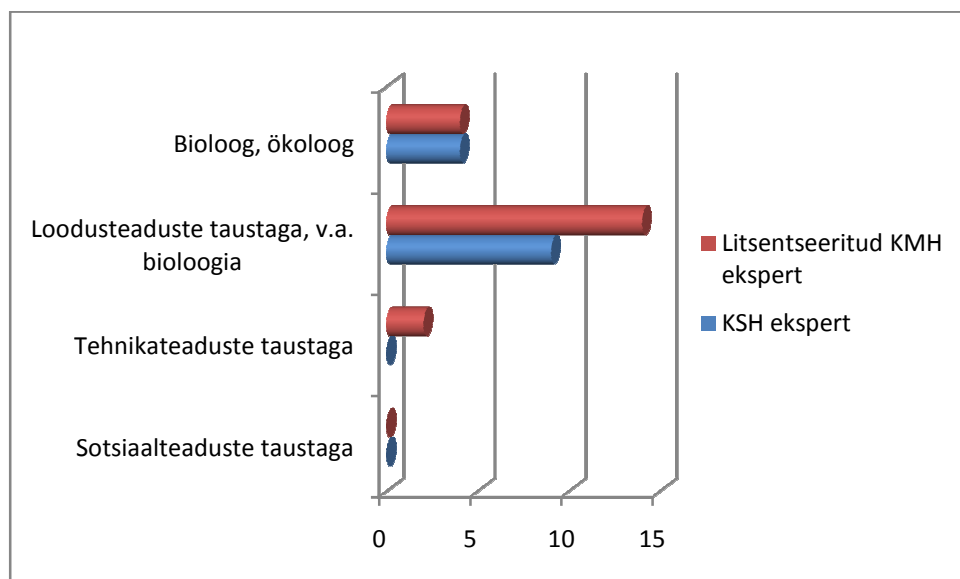
Litsentseerimata ekspertide pädevus oli vastuste põhjal spetsiifilisem kui litsentseeritud KMH ekspertide oma. Enim peeti ennast teatud liigirühma asjatundjaks (joonis 7). Viiel juhul hindasid eksperdid oma pädevust parimaks kõigi koosluste (kõik elupaigatüübid), kahel juhul üksnes teatud koosluse (teatud elupaigatüübi) tundmises. 17-st vastusest (ühe vastaja vastuses võis olla mitu valikut) vaid kahel korral oli märgitud vastaja üldist looduskaitsepädevust olemata seejuures liigi- või elupaigaspetsialist.

Joonis 7. Litsentseerimata ekspertide hinnang oma pädevusele Natura hindamise erinevates aspektides (vastuseid 17)

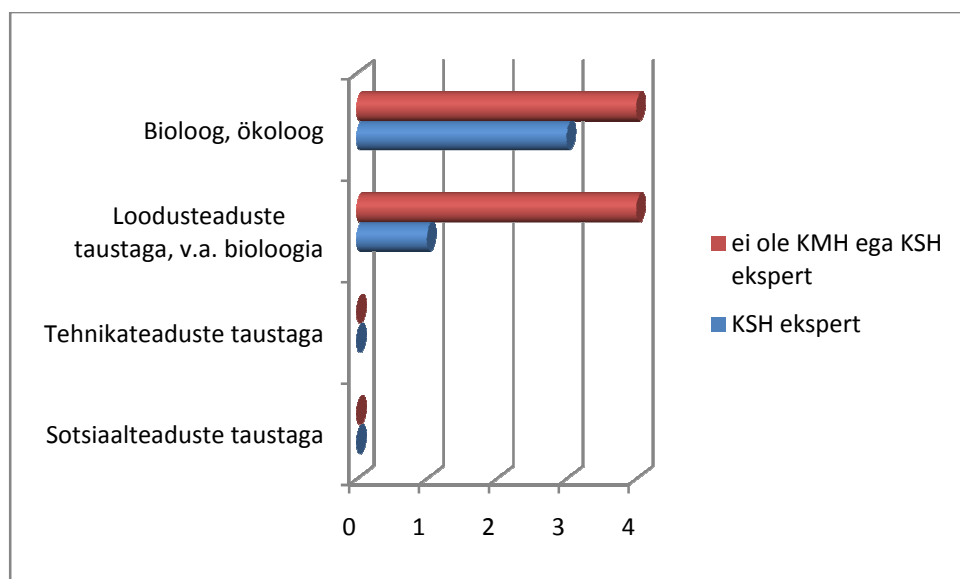
Haridusliku tausta kohta märkis enamik litsentseeritud KMH ekspertidest, et neil on loodusteaduslik taust, kuid mitte bioloogias ega ökoloogias (14 vastajat). Neljal vastajal oli bioloogi/ökoloogi taust, kahel vastajal oli tehnikateaduste taust. Sotsiaalteaduste taustaga

litsentseeritud KMH eksperte vastajate seas ei olnud (joonis 8). Valdav osa litsentseeritud KMH ekspertidest tegutseb ka KSH ekspertidena.

Joonis 8. Litsentseeritud KMH ekspertide hariduslik taust (n=20)

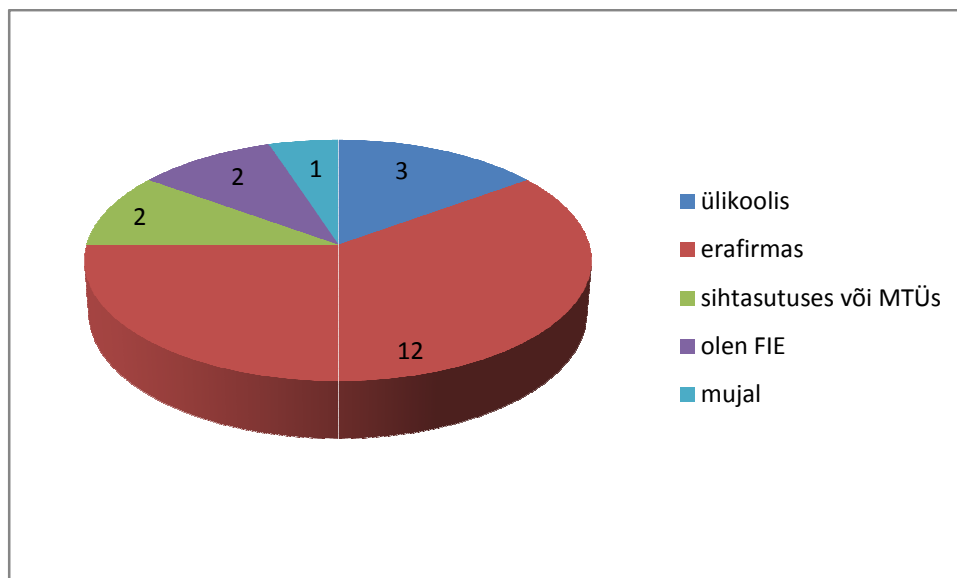
Litsentseerimata ekspertide seas olid pooled vastanutest bioloogi/ökoloogi taustaga (joonis 9) ja pooled loodusteaduste taustaga (v.a. bioloogia/ökoloogia). Selle grupi vastanute hulgas ei olnud tehnika- ega sotsiaalteaduste taustaga eksperte. Küll aga tegutsevad eksperdid (3 vastanut) KSH eksperdina. Ilmselt võib põhjus olla selles, et KSH eksperdina töötamiseks pole litsents nõutav.

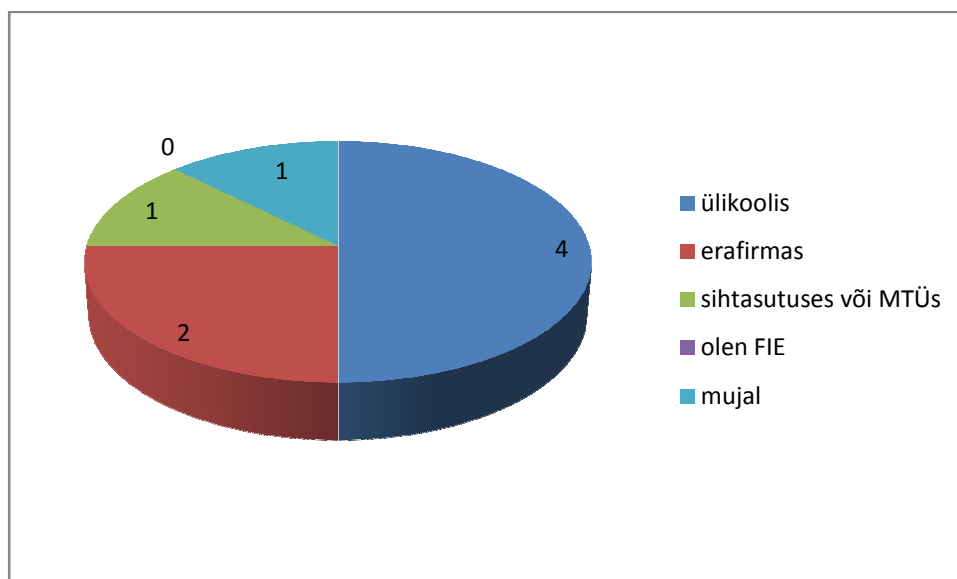
Joonis 9. Litsentseerimata ekspertide hariduslik taust (n=8)

Tööandjate lõikes erinevad mõlemad uuritavad grupid samuti. Kui litsentseeritud KMH eksperdid on valdavalt koondunud erafirmadesse (joonis 10). Siis pooled ankeedile vastanud litsentseerimata ekspertidest, kes tegutsevad Natura hindamise ekspertidena, on tööl ülikoolides (joonis 11). Võib öelda, et KMH litsentseeritud ekspertidele on Natura hindamine samasugune töö ja sissetulekuallikas kui KMH või KSH, siis litsentseerimata

ekspertidele on Natura hindamine enamasti lisatöö ja sissetulek olemasolevale ametile ja palgale. Samas on erafirmasid, kus töötavad kõrge spetsialiteediga liigi ja koosluse asjatundjad, keda Natura hindamisse kaasatakse, kuid kes ise KMH eksperdilitsentsi ei oma. 'Mujal' töötavad eksperdid on näiteks kohalikus omavalitsuses või riigiametis töötavad eksperdid.

Joonis 10. Litsentseeritud KMH ekspertide tööandjad

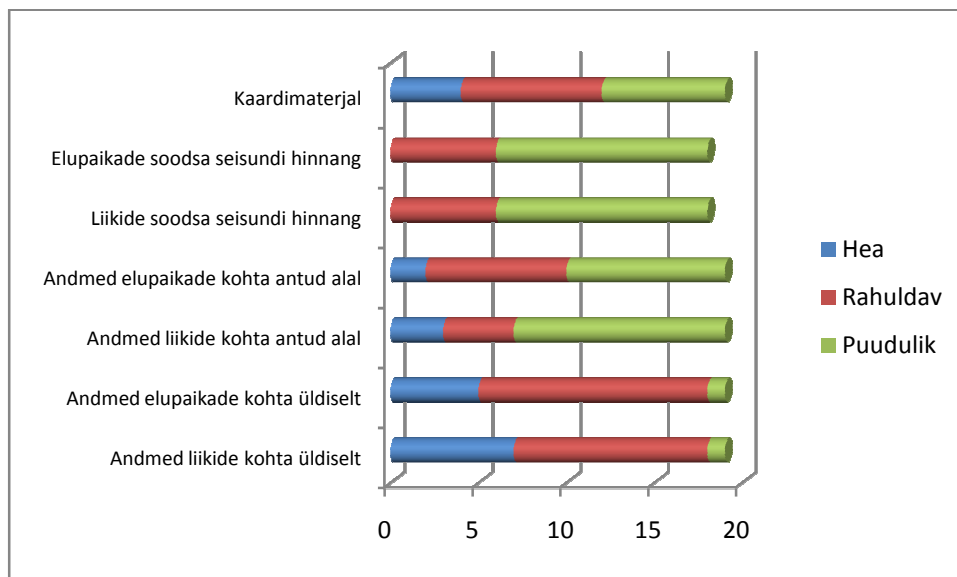

Joonis 11. Litsentseerimata ekspertide tööandjad

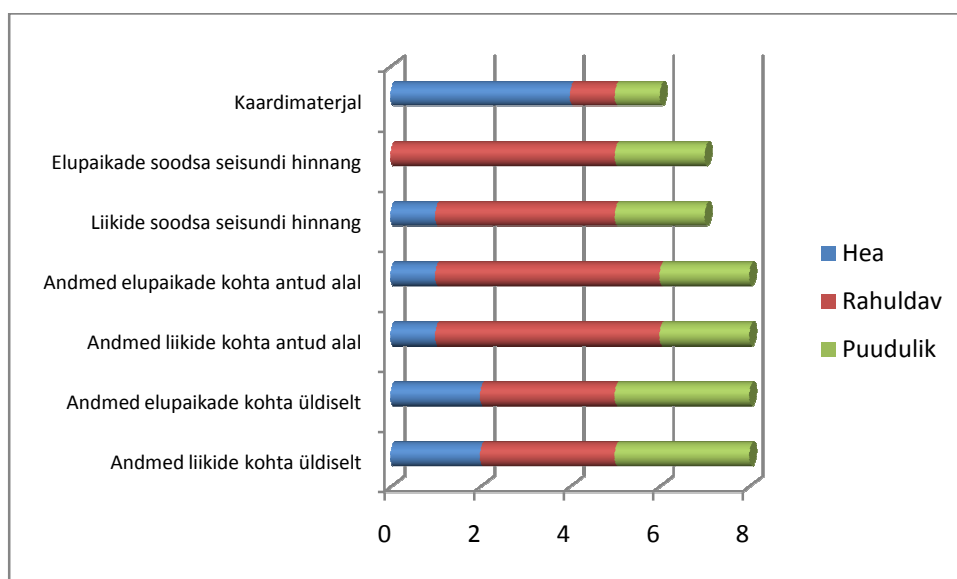
6.2.2. Ekspertide arvamus Natura hindamise kvaliteedist ja seda mõjutavatest teguritest

Ekspertidelt küsiti hinnangut Natura hindamiseks vajaliku alusteabe kvaliteedile ja kättesaadavusele. Nagu eespool märkisime, on vajalik alusteave pillutatud mitme ametkonna ja registri vahel. Kuigi võiks eeldada, et mõlemal uuritaval ekspertgrupil on sarnased mured, siis ilmnisid erinevused kahe grupi vastuste vahel hinnangutes alusteabe kvaliteedile. Kui litsentseeritud KMH eksperdid hindasid heaks või rahuldavaks üldisi

andmeid elupaikade ja liikide kohta (joonis 12), siis litsentseerimata ekspertide arvates saab rahul olla pigem elupaikade ja liikide soodsa seisundi hinnangutega ning kohtspetsiifiliste liigi- ja elupaigaandmetega (joonis 13). Samuti on see grupp rahul kaardimaterjaliga, seevastu olid litsentseeritud KMH eksperdid kaardimaterjaliga pigem rahuolematud. Litsentseeritud KMH eksperdid olid rahuolematud peaaegu kõigi ankeedis loetletud alusteabe aspektidega, pidades vajakajäämisi liikide ja elupaigatüüpide soodsa seisundi hinnangute kohta ja kohtspetsiifiliste andmete puudumist kõige suuremateks alusteabega seotud probleemideks.

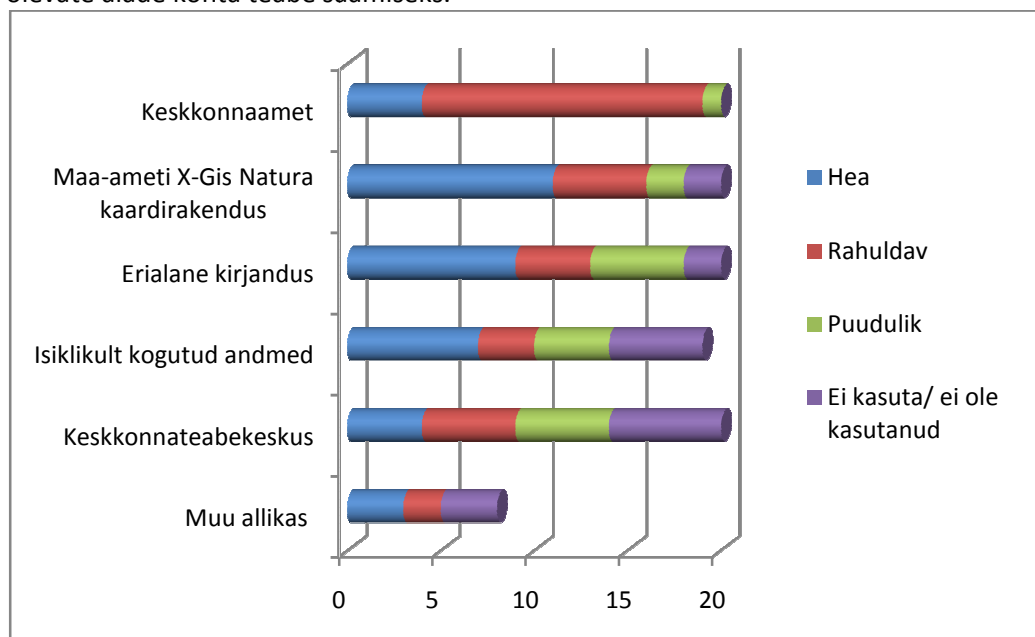
Joonis 12. Litsentseeritud KMH ekspertide hinnang Natura hindamiseks vajaliku alusteabe kvaliteedile

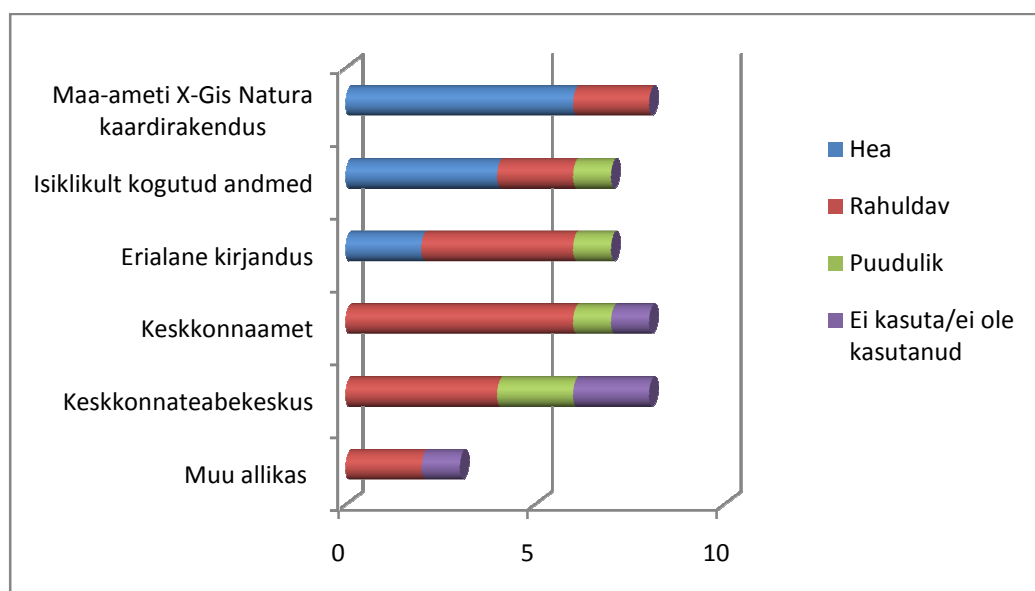
Joonis 13. Litsentseerimata ekspertide hinnang Natura hindamiseks vajaliku alusteabe kvaliteedile

Küsitluse tulemusena selgus, et eksperdid pöörduvad alusteabe saamiseks esmajärjekorras keskkonnaameti poole (joonis 14 ja 15), kelle käsutuses olevaid andmeid hindab valdav osa

mõlemast ekspertgrupist rahuldavaks ja heaks. Eriti rahul on keskkonnaameti kui kaitstavate alade valitsejaga litsentseeritud KMH eksperdid. Kõrgelt hinnatakse mõlema grupi poolt ka maa-ameti veebipõhist Natura kaardirakendust. Paljudel juhtudel toetatakse iseenda poolt kogutud materjalidele ja eriala kirjandusele. Mõneti ehk üllatavalt ei ole alusteabe tugevaks allikaks Keskkonnateabekeskus. Litsentseeritud ekspertidest ei olnud keskkonnaregistrit kasutanud või pidasid seda puudulikuks 11 vastajat 20-nest. Muude alusteabe allikatena märgiti mõlema grupi poolt keskkonnaministeeriumi looduskaitseosakonda. Kommentaarides märgiti, et keskkonnaministeeriumi poole pööratakse eelkõige seisukohtade saamiseks loodusdirektiivi rakendamise tõlgendamiseks ja varinimekirjades¹⁷ olevate alade kohta teabe saamiseks.

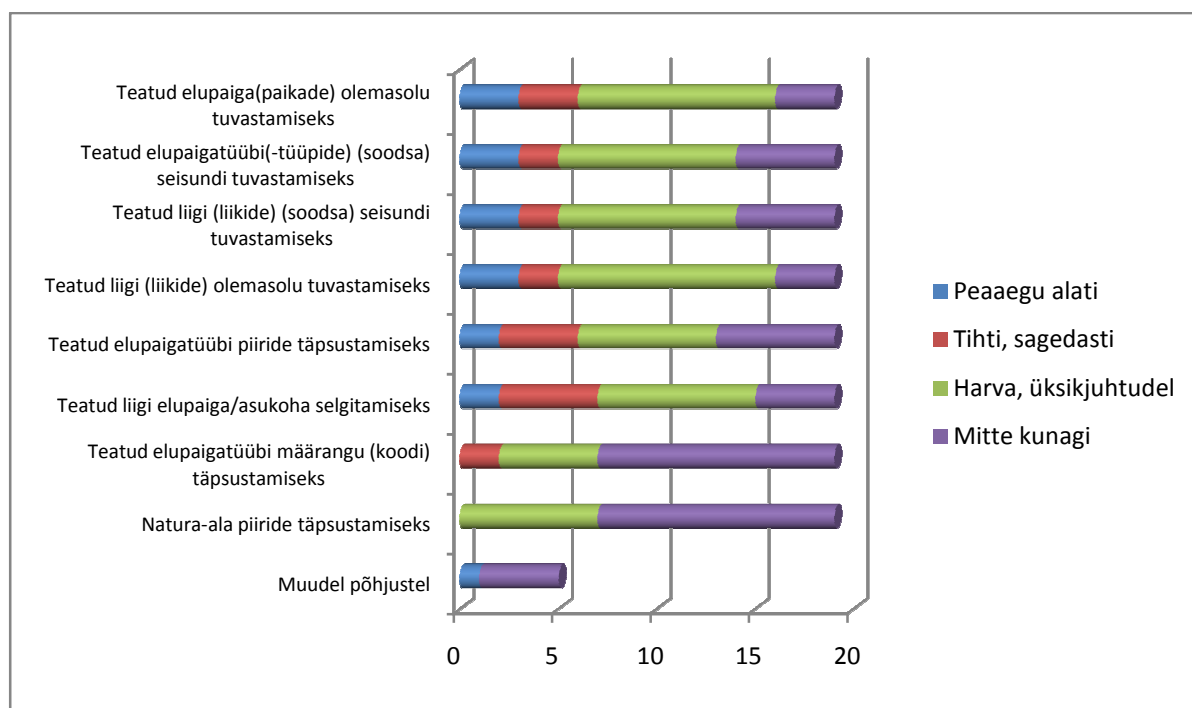
Joonis 14. Litsentseeritud KMH ekspertide hinnang Natura hindamiseks vajaliku alusteabe kättesaadavuse kohta

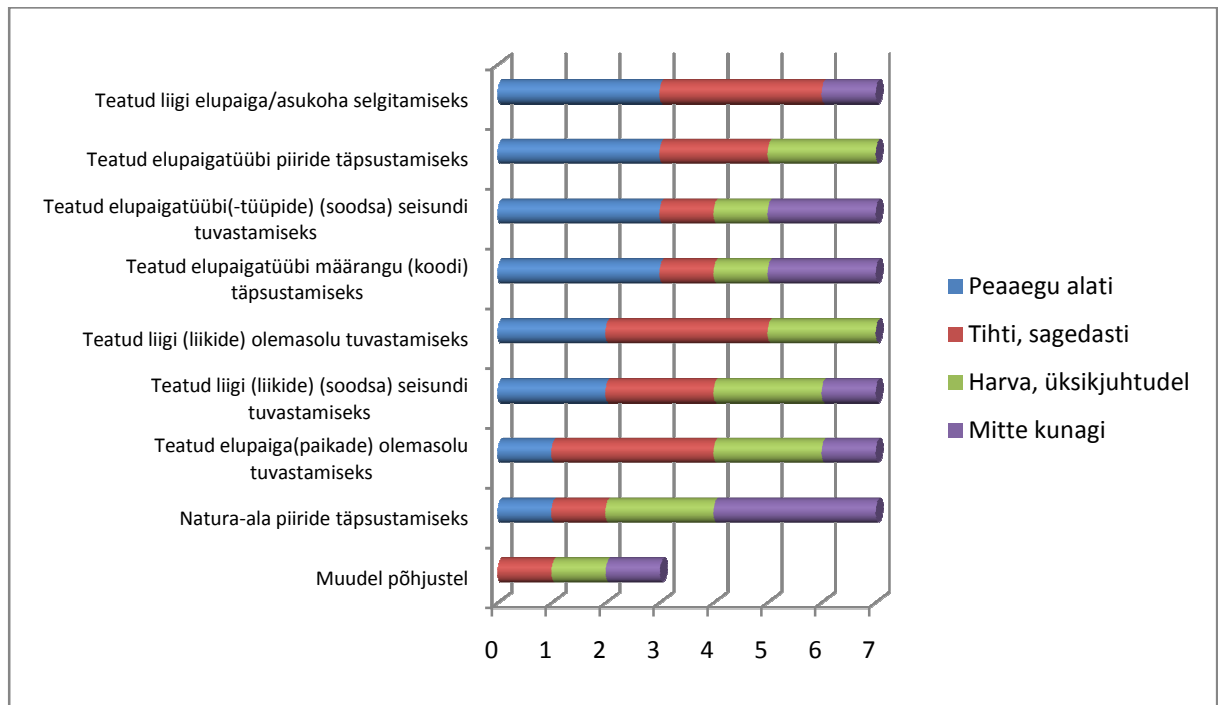
Joonis 15. Litsentseerimata ekspertide hinnang Natura hindamiseks vajaliku alusteabe kättesaadavuse kohta (kõigist vastustest)

¹⁷ Natura varinimekiri on loetelu täiendavatest Natura 2000 aladest, mis ei ole veel Euroopa Komisjonile esitatud või heakskiidetud

Keskkonnamõju hindamisel ilmneb aeg-ajalt vajadus täiendavateks uuringuteks. Uurisime ekspertidelt, kui sageli tuleb Natura hindamisel algatada täiendav uuring ja mille kohta. Mõlema grupi ekspertide vastustest ilmnis, et peaaegu alati või sagedasti tuleb täpsustada elupaiga piire looduses või teatud liigi elupaika/asukohta (joonis 16 ja 17). Liigi- ja elupaiga ekspertide töö hulka kuulub ka liikide esinemise kindlaks tegemine ja soodsa seisundi määramine (joonis 17). Tähelepanuväärne on see, et Natura 2000 ala piiride täpsustamist on tulnud mõlemas ekspertgrupis väga harva ette, kuigi liigi- ja elupaiga ekspertide hulgas leidis siiski ka neid, kes on seda tööd teinud. Ilmselt seetõttu, et kuivõrd elupaigatüübi (koodi) määramine eeldab spetsiifilist asjatundmist, on see töö pigem ette tulnud liigi ja elupaiga asjatundjatel kui litsentseeritud KMH ekspertidel. Kahe ekspertgrupi võrdluses tuleb esile ka see, et spetsiifilist asjatundmist nõudvateks töödeks kaasavadi KMH/KSH eksperdid pigem biolooge ja ökolooge, kui asuvad ise asja kallale. Kahjuks ei selgunud kommentaaridest, mis on need 'muud põhjused', mille tõttu tehakse täiendavaid uuringuid. Ühes kommentaaris märgiti eelhinnangu koostamist, kuid eelhinnang ei ole ise 'täiendav uuring', kuid ta võib sisaldada kõiki neid uuringuid, mida ankeedis valikuna välja pakuti.

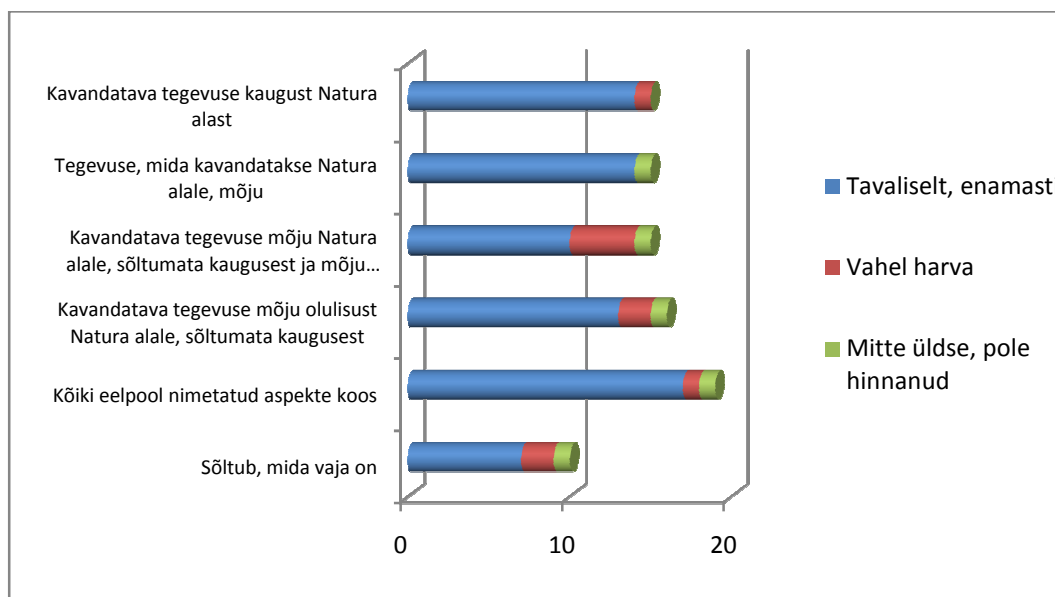
Joonis 16. Litsentseeritud KMH ekspertide kogemus täiendavate uuringute vajadusega Natura hindamisel (n=19). Muudel põhjustel (n=5).

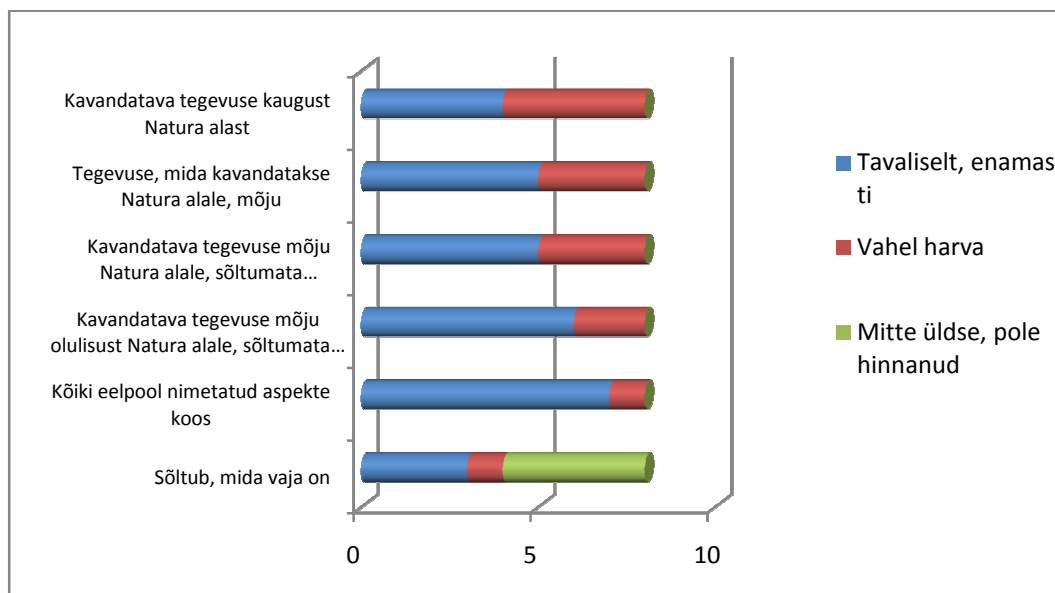
Joonis 17. Litsentseerimata ekspertide kogemus täiendavate uuringute vajadusega Natura hindamisel (n=7). Muudel põhjustel (n=3).

6.2.3. Mida arvestatakse mõju hindamisel Natura alale

Eespool vaatlesime neid kriteeriume, mida tuleb Natura hindamisel arvestada. Kokkuvõtlikult on neid kolm: mõju iseloom, selle ulatus ja olulisus kaitse-eesmärgiks olevate liikide ja elupaigatüüpide suhtes. Ankeedi vastustest nähtub, et litsentseeritud KMH eksperdid ei tee eriti vahet nende kolme aspekti vahel, kuivõrd kõigi pakutud variantide puhul märgiti, et kõiki neid 'tavaliselt, enamasti' rakendatakse (joonis 18). Mõneti üllatuslikult domineeris selles grupis vastus, et hinnatakse seda, mida parasjagu vaja on. Kui litsentseerimata ekspertide vastustes märgiti, et kõiki pakutud aspekte arvestati kas 'tavaliselt' või vähemasti 'vahel harva' (joonis 19), siis litsentseeritud KMH ekspertide vastuste hulgas leidis ka selliseid, milles tunnustati, et pakutud aspekti pole Natura hindamisel kunagi arvestatud (joonis 18).

Joonis 18. Aspektid, mida litsentseeritud KMH eksperdid Natura hindamise käigus hindavad

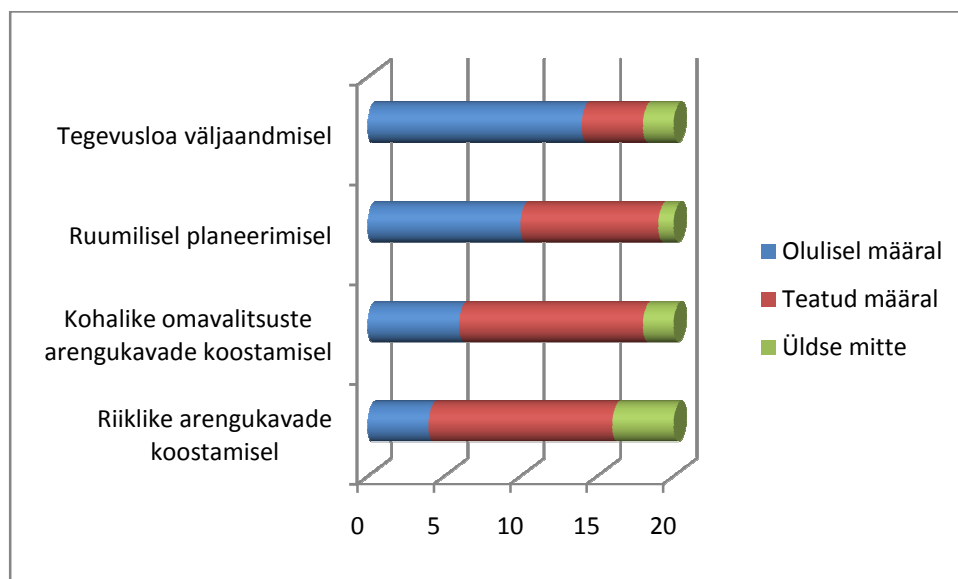

Joonis 19. Aspektid, mida litsentseerimata KMH eksperdid Natura hindamise käigus hindavad

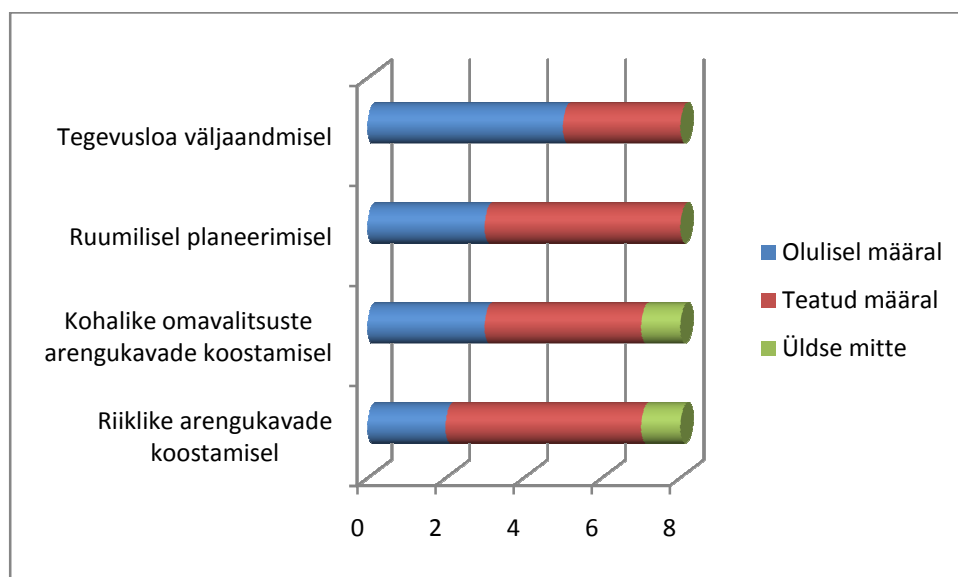
2009.a. läbiviidud uuring KMH/KSH eelhindamise otsuste kohta näitas, et peamiselt võetakse arvesse kavandatava tegevuse kaugust Natura 2000 alast (59% juhtudel), vähesel määral ka mõju iseloomu ning selle olulisust (32% juhtudel) (Peterson *et al.*, 2010). Muude asjaoludena (9% juhtudel) arvestati KMH/KSH algatamisel näiteks seda, et kavandatav tegevus hõlmab/kahjustab mingit osa (%) Natura 2000 alast ja seda määra peeti/ei peetud oluliseks mõjuks/kahjuks. Siinkohal tuleb märkida, et nii nagu pole kavandatava tegevuse kaugusel nii pole ka kahjustamise määral niiöelda piirnorme, et teatud kaugusest või teatud osa kahjustamisest alates mõju Natura 2000 alale puudub või on olemas. Mõju arvestamisel tuleb lähtuda eelkõige kavandatava tegevuse mõjualast ja mõju iseloomust kaitstavate liikide ja koosluste ökoloogilistele nõudlustele .

6.2.4. Kuivõrd arvestatakse kava või projektiga kaasnevat mõju Natura 2000 alale

Mõlemad vastajate grupid on üksmeelel selles, et kavandatava tegevuse mõju Natura 2000 alale suuremal või vähemal määral siiski hinnatakse. Vastajate hinnangul arvestatakse kavandatava tegevuse mõjudega Natura 2000 alale kõige enam tegevusloa ehk projekti tasandil, vähem omavalitsuse tasandil nii ruumilisel planeerimisel kui arengukava koostamisel, ja kõige vähem riiklike arengukavade koostamisel (joonis 20 ja 21). On tähelepanuvääriv, et ekspertide seas leidis neidki, kelle hinnangul ei arvestata kava ega projekti tasandil üldse nende mõjuga Natura 2000 alale). Litsentseeritud KMH ekspertide seas leidis selliseid hinnanguid sagedamini.

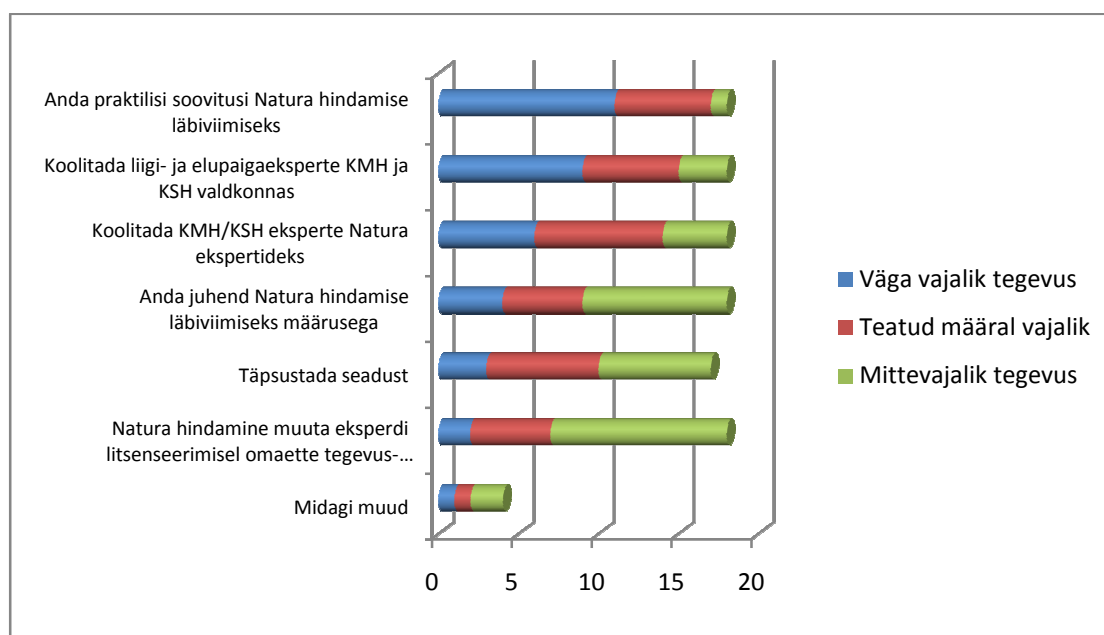
Joonis 20. Litsentseeritud KMH ekspertide hinnang selle, kuivõrd praktikas arvestatakse mõjuga Natura alale (n=20)

Joonis 21. Litsentseerimata ekspertide hinnang selle, kuivõrd praktikas arvestatakse mõjuga Natura alale (n=8)

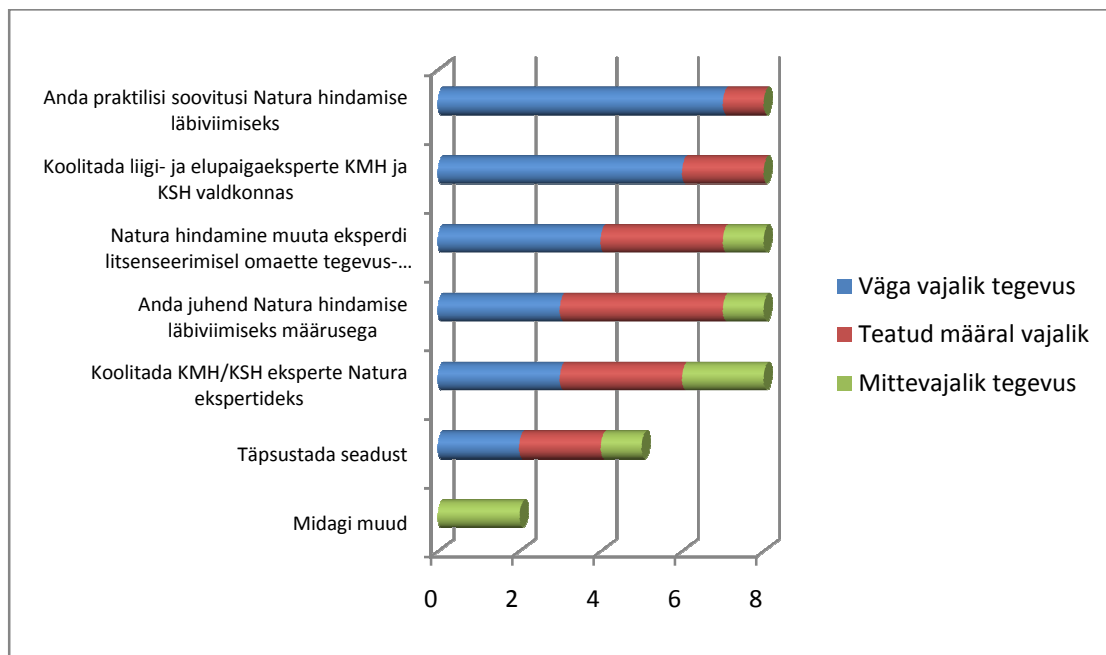
6.2.5. Mida tuleks teha, et tõsta Natura hindamise kvaliteeti

Mõlema grupi eksperdid on ühel meelel, et selleks, et parendada Natura hindamise kvaliteeti, tuleks anda soovitusi hindamise läbi viimiseks. Samuti on mõlemad grupid sedameelt, et liigi- ja elupaigaeksperte tuleks koolitada mitte niivõrd Natura hindamises kui KMH ja KSH menetluse teemal (joonis 22 ja 23). Ilmselt on ettepanek ajendatud sellest, et bioloogid/ökoloogid võiksid paremini mõista keskkonnamõju hindamise eesmärke, meetodeid, avalikustamise rolli aga ka hindamise ja menetluse piiranguid. Ehk teisisõnu, oskaksid paremini mõista loodusteaduslikku uurimistöö ja Natura hindamise erisust. Seevastu poleks vaja hakata KMH/KSH eksperte ümber õpetama liigi ja elupaigaekspertideks, kuivõrd alati on võimalus kaasata vastava eriala spetsialiste KMH-sse ja KSH-sse.

Joonis 22. Litsentseeritud eksperdid – kuidas parandada Natura hindamise kvaliteeti (n=20)

Ankeedis pakutud ettepanekutes kahtlejad oli enim litsentseeritud KMH ekspertide hulgas (joonis 22). Enim kaheldi selles, et Natura hindamine peaks olema eraldi litsentseeritav tegevusvaldkond kõrvuti teiste keskkonnavaldkondadega. Seda ettepanekut aga toetasid litsentseerimata eksperdid (joonis 23). Litsentseeritud KMH eksperdid kahtlesid enam ka õigusaktide muutmise mõjus hindamise kvaliteedile. Pigem loodetakse juhendite ja koolituste positiivsele mõjule hindamise kvaliteedi tõstmisel. Litsentseerimata ekspertide hulgas kaheldi enim KMH ja KSH ekspertide Natura ekspertideks koolitamise mõttekuses (joonis 23). Kui litsentseeritud KMH eksperdid tegid kommentaarides lisaettepanekuid kvaliteedi tõstmiseks (näiteks tõsta järelevalve kvaliteeti ja ühtlustada seda regioonides), siis litsentseerimata eksperdid ei näinud vajadust täiendavateks meetmeteks.

Joonis 23. Litsentseerimata eksperdid – kuidas parandada Natura hindamise kvaliteeti (n=8)

6.2.6. Ekspertide kommentaarid Natura hindamisele

Järgnevalt on esitatud väljavõtte mõnedest kommentaaridest küsimusele „mis teeb eksperdi jaoks Natura hindamise keeruliseks?“.

Ühe vastaja arvates „ei olegi midagi keerulist, tuleb järgida juhiseid ja Natura hindamise erisusi. Mõju hindamise fookus ala kaitse-eesmärkidel ja olulise mõju tuvastamisel“. Teiste arvates on Natura hindamisega seotud väga erinevaid probleeme.

Mõnede litsentseeritud KMH ekspertide arvates on mõju Natura aladele hindamine paljuski 'üle hinnatud', esinesid väited: 'miks on vaja eraldi hinnata mõju Natura alale?', 'Natura hindamine eraldiseisvana ei ole vajalik', 'miks ei võiks seda siduda KMH/KSH aruande looduspeatükiga', või 'keskkonnaasutustel tuleb teha endale selgeks, et Natura ei saa olla omaette kitsas eesmärk, vaid seda tuleb käsitleda koostoimes sotsiaalsete eesmärkidega' või 'Natura ala liigne ületähtsustamine ja liiga laialdased piirangud.' Vastuseks sellistele väidetele, tuleb märkida, et loodusdirektiivi eesmärk on lähtuda sotsiaalmajanduslike otsuste juures looduskaitse eesmärkidest ja eriti tähelepanelik tuleb otsustala olla nendel juhtudel, kui arendustegevus võib loodusväärtusi Natura 2000 aladel kahjustada. Ehk Natura hindamise mõte seisnebki selles, et looduskaitse-eesmärgid seatakse esikohale. Seetõttu erinebki Natura hindamise tavalisest KMH-st ja KSHst, kus püütakse leida kompromissi erinevate eesmärkide vahel. Nagu eespool kirjeldatud, siis loodusdirektiiv annab võimaluse eelistada ka sotsiaal-majanduslike eesmärke, kuid vaid erandjuhtudel (artikkel 6(4)). Lähtuvalt loodusdirektiivi nõuetest tuleb Natura hindamist käsitleda eraldi muust hindamisest. Kuid see peatükk võib olla niihästi omaette peatükk KMH/KSH aruandes kui ka nn looduskeskkonna peatüki alampeatükk, kuid see peab eristuma muust hindamisega seotud teabest. Vajadus selgelt eristuvaks peatükiks või alampeatükiks tuleneb sellest, et eksperdil on vaja analüüsida kavandatava tegevuse mõju Natura 2000 alale (millistest kaitstavatest aladest ta iganes siis ka koosneb) ja vastata teatud küsimustele, mille kaudu

pakkuda otsustajale teavet (tõendeid) selle kohta, kas kavandatava projekti või kavaga võib kaasneda oluline negatiivne mõju Natura 2000 alale.

Teise osa kommentaaridest praktikas ette tulnud probleemidest moodustavad hindamiseks vajaliku teabe kättesaadavuse ja kvaliteediga seotud probleemid. Esinesid väited: 'puudub analüüs, mis seisus Natura alad täna on', 'vaja on kaitsekorralduskavade rakendamise tulemuslikkuse analüüsi, siis saame teada, kas midagi üldse kahjustab', 'väga nõrgad kaitsekorralduskavad, kust ei selgu, mis ohustab keda', 'puuduvad soodsa seisundi näitajad', 'keskkonnaamet annab andmeid nurumise peale, kui sedagi', 'pole selge, mis on survetegur mingile liigile/elupaigale', 'tohuvabohu kaitsereežiimide osas, mis on roheala, mis –koridor, mis on hoiuala, mis on reservaat', või 'kohati hindamise nõuded liiga karmid ja ei põhine realselt looduses esinevatel väärtustel vaid pigem paberil'. Ekspertide kommentaarid kinnitavad, et kaitstavate alade tüpoloogia, erinevad kaitsereežiimid ja nendest tulenevad piirangud ning andmete asjakohasus ja killustatus ('valdavalt tuleb algteave endal kokku kogud') muudavad hindamise nende jaoks keeruliseks. Tuleb nõustuda ühe vastaja seisukohaga, et 'Natura-info ajakohasena hoidmine ja selle eksperdile kättesaadavuse tagamine peab olema riiklikult tagatud'. Küll aga ei saa nõustuda teise seisukohaga, millega eeldatakse, et kogu teabe peab kokku koguma riik ja arendajal selles rolli pole ('täiendavate uuringute-inventuuride tegemise kohustuse panemine arendajale põhjendusega, et andmed on vananenud ja vajavad täpsustamist, ei ole asjakohane). Arvestades KMH direktiivi põhimõtet, et arendaja koostab aruande ja teeb selle kättesaadavaks otsustajale, eeldabki, et teabe koguja ja analüüsija on arendaja. Küll aga peab riik tegema eksperdile kättesaadavaks riigi käes oleva teabe võimalikult mugavalt.

Kolmandat plokki kommentaarides võiks nimetada Natura hindamise sisu ja ulatuse määramisega seotud probleemid. Osa vastajaid seadis kahtluse alla vajaduse hinnata arendustegevuse mõju Natura 2000 alale ülima põhjalikkusega olukordades, kus on arendustegevus ise on väikesemahuline ja väikese mõjuga keskkonnale. Kommentaarides esinesid väited 'kohati nõutakse seda pikka ja mõttetut protseduuri väikeste, Natura mõistes ebaoluliste projektide puhul, kus hindamise kasutegur on praktiliselt olematu', 'nõrgad KMH programmid (miks on hindamist vaja, mis mida ohustab)', või 'suurim oht ei ole arendustegevus, vaid see, et elupaigad on hooldamata'.

Litsentseerimata ekspertide kommentaaridest kumas läbi eelkõige rahuolematus alusteabe kvaliteediga, näiteks 'puudulik ja aegunud teave Natura väärtuste kohta', kaitse-eesmärgid on pandud igaks juhuks ja umbes, need ei arvesta tegelikke väärtusi', 'mõnigi kord on suuremad väärtused väljaspool Natura ala'. Samuti märgiti kommentaarides seda, et 'tihti on ootused eksperdi töö tulemuste suhtes liiga kõrged', kuid seejuures ei arvestata tööks vajalike ressurssidega. Tuuakse näide, kus taimestiku välitööd on nõutud veebruarikuus, või on loodetud saada linnustiku-tööd vaid olemasolevatele andmetele (mida aga pole) mitte aga välitöödele tuginedes.

Natura hindamise menetluse korralduse valdkonnas pälvib litsentseeritud KMH ekspertide kriitikat järelevalvaja, kes peaks tugevamalt osalema protsessis ja otsustaja, kes pigem veeretab otsustamise järelevalvajale kui ise otsustab. Litsentseerimata ekspertide kriitika osaliseks saab keskkonnaministeerium, kes 'pigem püüab suurprojektidele leida formaalsed õigustused, selmet ausalt ja sisuliselt Natura mõjude ennetamise-levendamise-hüvitamisega tegeleda'. Veel märgitakse ühes kommentaaris, et 'KKM vastutavad ametnikud ei anna adekvaatset ja asjatundliku nõu, vaid püüavad vastutuse endalt ära lükata või on antavad suunised lausa direktiivide põhimõtetega vastuolus'. Ka märgitakse ühes kommentaaris seda, et 'Natura hindamine on meil seadusandlikult halvasti reguleeritud ja direktiivide nõudeid sageli lihtsalt ignoreeritakse. Väga paljude Natura liikide

ja elupaikade seisund on väga halb ja selle edasine kahjustamine ei tohiks olla lubatud, ent käib tavapraktikas sellele vaatamata sama hooga edasi.', teisel märgitakse seda, et 'poliitiline ja ühiskondlik arvamus ei taha ja suuda mõista Natura väärtuste kaitse olulisust' ja seda, et ' Natura hindamise algatamine/mitte-algatamine tuleb anda piisava pädevusega ökoloogi taustaga spetsialistide pädevusse. Praegune KOV/KKA süsteem on sageli ebapädev või kallutatud'.

Kokkuvõttes võib öelda, et litsentseeritud KMH ekspertide kommentaarides prevaleerisid andmete olemasolu ja kättesaadavusega ning hindamise ulatuse (detailsusega) seotud küsimused. Samuti seadsid litsentseeritud KMH eksperdid kahtluse alla Natura hindamise erisuse vajaduse muust looduskeskkonnale avalduvate mõjude hindamisest. Litsentseerimata liigi ja elupaigaekspertid olid seevastu pigem mures alusteabe (andmete) ja hindamise kvaliteedi ning ametnike ebapädevuse pärast.

7. Järeldused

Olgugi, et Eesti on Euroopa Liidu liige juba enam kui viis aastat, teeb loodusdirektiivi artikli 6 lõike 3 kohane hindamine küllaltki vaevalisi edusamme. Kuigi käesolevas töös viidi nõuetele vastavuse analüüs läbi üksnes KMH aruannete puhul, siis võib suure tõenäosusega väita, et sarnane olukord valitseb ka KSH aruannete puhul. Väite kontrollimiseks oleks siiski vaja läbi viia asjakohane analüüs.

1. KMH aruannete Natura hindamise nõuetele vastavuse analüüs näitas, et kümnest 2010.a. valminud KMH aruandest oli vaid 1 koostatud enam-vähem nõuetele vastavalt. Veel kolme aruande puhul oli võimalik ja mõttekas vastavusanalüüsi tegema hakata, ülejäänud aruannetes leiduv teave oli sedavõrd puudulik, et vastavusanalüüsil puudus mõte.
2. Natura hindamist puudutav teave ei asu enamasti KMH aruandes ühtse peatükina, vaid on jaotunud erinevate peatükkide vahel, mis raskendab välisel hindajal arusaamist, kas asjakohane teave on aruandes olemas ja vajalikul määral käsitletud.
3. Natura hindamiseks vajalik alusteave (Natura 2000 ala piirid, elupaigatüüpide ja liigi kasvukohad/elupaigad, isendite arv, elupaikade pindala, jne) asub mitmes asutuses ja registris, on tihti vastukäiv või puudub.
4. Natura hindamiseks vajalik alusteave liikide ja elupaikade soodsa seisundi kohta valdavalt puudub, samuti pole kokkulepitud soodsa seisundi näitajates/indikaatorites liikide ja elupaigatüüpide kaupa.
5. Riigi käsutuses oleva Natura hindamiseks vajaliku alusteabe koondab 'kildude haaval' kokku ekspert vastavalt oma teadmistele, oskustele ja võimalustele, mille tulemusena kasutatakse Natura hindamise juhtumites erinevat tüüpi ja detailsusega teavet.
6. Kuigi ekspertide seas läbiviidud arvamusküsitluse tulemused Natura hindamise praktika ja selle edendamise võimaluste kohta viitasid vajadusele mitte niivõrd täpsustada seadust või anda määrust kui piirduda soovitusetega Natura hindamise läbiviimiseks, siis sunnivad käesoleva uuringu tulemused siiski kahtlema, kas ainult soovitude andmisega saaks loodusdirektiivi nõuete täitmist parendada. Mitmete asjakohaste, sh eestikeelsete juhendmaterjalide olemasolu, samas KMH aruannete mittevastavus Natura hindamise nõuetele ja mitme litsentseeritud KMH eksperdi kahtlused Natura hindamise eristaatuse vajaduse kohta, annavad siiski tunnistust sellest, et pelgalt uute juhenditega olukorda üksi ei paranda. Vaja oleks seada nõuded Natura hindamisele tugevamale õiguslikule alusele.

Uuringu tulemusena võib teha kokkuvõtte, et täna ei saa otsustaja kindlalt väita, et tema otsuse aluseks olev teave on asjakohane ja piisav, et selle alusel anda hinnangut kavandatava tegevusega kaasneva olulise kahjuliku mõju kohta Natura 2000 võrgustiku alale ja selle sidususele.

8. Soovitused Natura hindamise paremaks muutmiseks

Lähtuvalt käesoleva uuringu tulemustest võib teha järgmised soovitused Natura hindamise paremaks muutmiseks:

- Selleks, et vältida vigu ja tõsta Natura hindamise kvaliteeti, tuleks Natura 2000 alasid puudutav alusteave teha Natura hindajatele võimalikult mugavalt kättesaadavaks ja kasutatavaks ning võimalikult ühest allikast, näiteks keskkonnaametist;
- Vaadata üle ja korrigeerida KMH ekspertide litsentseerimise koolituse kava selliselt, et koolituse läbija tunneks Natura hindamise nõudeid;
- Pakkuda projektipõhiselt koolituskursusi KSH ekspertidele Natura hindamise nõuete tutvustamiseks;
- Pakkuda projektipõhiselt koolituskursusi Natura hindamise nõuete tutvustamiseks liigi ja koosluste ekspertidele;
- Pakkuda projektipõhiselt koolituskursusi KMH ja KSH menetluse ja selle nõuete tutvustamiseks liigi ja koosluste ekspertidele, et nad paremini mõistaksid Natura hindamise rolli KMH/KSH menetluses;
- Pakkuda võimalusi keskkonnaameti töötajatele ja ekspertidele võimalusi omavaheliseks perioodiliseks kogemuste vahetamiseks ning et ühtlustada nõudeid Natura hindamisele regiooniti;
- Kaaluda Natura hindamise (nõuded dokumentatsioonile ja teabele ning teabe kättesaadavuse tagamine) reguleerimist seaduses või määruses, et tagada Natura hindamise parem kvaliteet;
- Koostada nõuded Natura hindamise peatükile KMH ja KSH programmis ja aruandes ning kehtestada need seaduses;
- Koostada täpsustatud seaduse ja määruse alusel eraldi juhend/soovitused Natura hindamise läbiviimiseks, et hõlbustada otsustaja, järelevalvaja ja ekspertide tööd ning tõsta nende töö kvaliteeti.

9. Viidatud allikad

Linnudirektiiv ehk Euroopa Nõukogu Direktiiv 79/409/EMÜ, loodusliku linnustiku kaitse kohta, 2.aprill 1979.

<http://www.natura2000.envir.ee/files/doc/linnudirektiiv.pdf>

Loodusdirektiiv ehk Euroopa Nõukogu Direktiiv 92/43/EMÜ, looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitse kohta, 21. mai 1992

<http://www.natura2000.envir.ee/files/doc/loodusdirektiiv.pdf>

EC April 2001. Management of Natura 2000 sites. The provisions of Article 6 of the 'Habitats' Directive 92/43/EC. European Commission, April 2001.

http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/provision_of_art6_en.pdf

EC November 2001. Assessment of plans and projects significantly affecting Natura 2000 sites. Methodological guidance on the provisions of Article 6(3) and (4) of the

http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/natura_2000_assess_en.pdf

EC January 2007. Guidance document on Article 6(4) of the 'Habitats Directive' 92/43/EEC. Clarification of the concepts of: alternative solutions, imperative reasons of overriding public interest, compensatory measures, overall coherence, opinion of the Commission. European Commission, January 2007.

http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/guidance_art6_4_en.pdf

EC COM 2009. Report from Commission on the application and effectiveness of the EIA Directive (Directive 85/337/EEC, as amended by Directives 97/11/EC and 2003/35/EC), COM/2009/0378.

<http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52009DC0378:EN:NOT>

KKM. 2005. Natura 2000 alasiliselt mõjutavate kavade ja projektide hindamine. Loodusdirektiivi 92/43/EMÜ artikli 6 lõigete 3 ja 4 tõlgendamise meetoodilised juhised. Keskkonnaministeerium, 2005: 74 lk.

<http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=146587/Naturam6ju.pdf>

Peterson, K., Kose, M., Uustal, M. 2010. Screening decisions concerning the likely impacts of plans and projects on Natura 2000 sites. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, 12, 2, 185-214.

Peterson, K. 2007. Keskkonnamõju hindamine. Juhised menetluse läbiviimiseks tegevusloa tasandil. Keskkonnaministeerium, Tallinn, 133 lk. <http://www.seit.ee/failid/285.pdf>

Peterson, K. 2006. Juhised loodusdirektiivi artikli 6 lõigete 3 ja 4 rakendamiseks Eestis. SEI Tallinn, Tallinn, 61 lk. <http://www.seit.ee/failid/36.pdf>

Söderman, T. 2009. Natura 2000 appropriate assessment: Shortcomings and improvement in Finnish practice. *Environmental Impact Assessment Review*, 29, 79-86.

Söderman, T. 2007. Luonnonsuojelulain mukaisten Natura-arviontien ja –lausuntojen laatu 2001-2005. SYKE raportti 30/2007. Helsinki, SYKE.

Lisa. Näidisankeet ekspertidele

1. Olen tegutsenud Natura hindamise eksperdina

Üksnes (kitsalt) Natura eksperdina (kes koostas Natura hindamise peatüki), kuid kes ei ole teinud kaasa kogu KMH/KSH protsessi

Üksnes Natura eksperdina, kuid kes on teinud kaasa kogu KMH/KSH protsessi

Üheaegselt nii Natura eksperdina kui KMH/KSH eksperdina samas protsessis

Olen andnud eksperthinnangu mõju kohta Natura alale, kuid ma ei ole samas KMH/KSH protsessis osalenud

Ma ei ole tegutsenud Natura hindamise eksperdina
Kommentaar:

2. Minu ekspertvaldkond Natura hindamises on:

teatud liik

teatud liigirühm

kõik liigirühmad

teatud elupaigatüüp

kõik elupaigatüübid

looduskaitse üldiselt, ma ei ole liigi- ega elupaigaekspert

Ma ei ole Natura ekspert

Muu (mis?):

3. Teie hinnang Natura hindamise algteabele

	Hea	Rahuldav	Puudulik	Ei oska öelda
Andmed liikide kohta üldiselt				
Andmed elupaikade kohta üldiselt				
Andmed liikide kohta antud alal				
Andmed elupaikade kohta antud alal				
Liikide soodsa seisundi hinnang				
Elupaikade soodsa seisundi hinnang				
Kaardimaterjal				
Muu (mis?):				

4. Teie hinnang Natura hindamise algteabe kättesaadavusele

	Hea	Rahuldav	Puudulik	Ei kasuta/ei ole kasutanud
Keskkonnaamet				
Maa-ameti X-Gis				
Natura kaardirakendus				
Keskkonnateabekeskus				
Erialane kirjandus				
Isiklikult kogutud andmed				
Muu allikas (mis?)				

5. Kuivõrd praktikas arvestatakse mõjuga Natura alale?

	Olulisel määral	Teatud määral	Üldse mitte
Riiklike arengukavade koostamisel			
Kohalike omavalitsuste arengukavade koostamisel			
Ruumilisel planeerimisel			
Tegevusloa väljaandmisel			
Kommentaar:			

6. Praktikas, mida te 'mõju Natura alale' puhul tavaliselt silmas peate?

	Tavaliselt, enamasti	Vahel harva	Mitte üldse, pole hinnanud
Kavandatava tegevuse kaugust Natura alast			
Tegevuse, midkavandatakse Natura alale, mõju			
Kavandatava tegevuse mõju Natura alale, sõltumata kaugusest ja mõju olulisusest			

	Tavaliselt, enamasti	Vahel harva	Mitte üldse, pole hinnatud
Kavandatava tegevuse mõju olulisust Natura alale, sõltumata kaugusest			
Kõiki eelpool nimetatud aspekte koos			
Sõltub, mida vaja on			

7. Mida teha, et tõsta Natutra hindamise kvaliteeti?

	Väga vajalik tegevus	Teatud määral vajalik	Mittevajalik tegevus
Koolitada KMH/KSH eksperte Natura ekspertideks			
Koolitada liigi- ja elupaigaeksperte KMH ja KSH valdkonnas			
Anda praktilisi soovitusi Natura hindamise läbiviimiseks			
Anda juhend Natura hindamise läbiviimiseks määrusega Täpsustada seadust, millist? mida?			
Natura hindamine muuta eksperdi litsentseerimisel omaette tegevusvaldkonnaks			
Muud, mida?			
Kommentaar/täpsustused:			

8. Olen

	Tehnikateaduste taustaga	Sotsiaalteaduste taustaga	Loodusteaduste taustaga, v.a. bioloogia	Bioloog, ökoloog
Litsentseeritud KMH ekspert				

Tehnikateaduste
taustaga

Sotsiaalteaduste
taustaga

Loodusteaduste
taustaga, v.a.
bioloogia

Bioloog, ökoloog

KSH ekspert

ei ole KMH ega KSH
ekspert

Kommentaar/täpsustused:

9. Minu põhitöökoht on:

- ülikoolis
- erafirmas
- sihtasutuses või MTÜs
- olen FIE

Mujal, kus?:

10. Natura hindamises olen osalenud

- 1 kord
- 2 korda
- 3 korda
- 4 korda
- 5 korda
- 6 korda
- 7 korda
- 8 korda
- 9 korda
- 10 ja enam korda

11. Olen osalenud KMH/KSHs, kus on tehtud Natura hindamist

- 1 kord
- 2 korda
- 3 korda
- 4 korda
- 5 korda
- 6 korda
- 7 korda
- 8 korda

- 9 korda
- 10 ja enam korda

Kommentaar/täpsustused:

12. Minu praktikas on tulnud Natura hindamise käigus teha täiendav uuring

	Mitte kunagi	Harva, üksikjuhtudel	Tihti, sagedasti	Peaaegu alati
Teatud liigi elupaiga/asukoha selgitamiseks				
Teatud elupaigatüübi piiride täpsustamiseks				
Teatud elupaigatüübi määrangu (koodi) täpsustamiseks				
Natura-ala piiride täpsustamiseks				
Teatud liigi (liikide) olemasolu tuvastamiseks				
Teatud elupaiga(paikade) olemasolu tuvastamiseks				
Teatud liigi (liikide) (soodsa) seisundi tuvastamiseks				
Teatud elupaigatüübi(-tüüpide) (soodsa) seisundi tuvastamiseks				
Muudel põhjustel				

Kommentaar/täpsustused:

13. Mis teeb Natura hindamise Teie kui eksperdi jaoks keeruliseks?

[avatud küsimus]